

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Sirli Spelman

**TÜDRUKUTE VÄGIVALLA TÕLGENDUSED:
tüdrukute ja spetsialistide perspektiiv**

Magistritöö

Juhendaja: Kadri Soo, MA

Juhendaja allkiri: _____

Tartu 2013

Teaduseetika reeglite järgimine töö koostamisel

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (autori allkiri ja kuupäev)

ABSTRACT

Interpretations of girls' violence: from the perspective of girls and specialists

There have not been many studies which would explain the reasons why some girls act violently and why some do not. The most recent study was about the graduates of Kaagvere, where the author analysed the potential criminal career of those girls (Kooskora 2012). There are more studies regarding the deviant behaviour of Estonian teenagers (e.g. Strömpl et al. 2007; Markina & Šahverdov-Žarkovski 2006), but the focus is usually still on the boys' violence rather than girls'. This field of study is not foreign to the author. In her bachelor thesis, the author focused on understanding the reasons, why girls use violent behaviour. Present master thesis aims to understand, how girls interpret violence and whether they associate violent behaviour with being a girl. When aiming to do that, the author analyses expert statements and personal statements of teenage girls.

Theoretical part gives an overview of the literature on this matter. The author is using the social constructionism theory, which states that any kind of violence is socially constructed; she will also use the gender construction theory, according to which the society constructs the gender roles that determine how a girl is supposed to behave. Methodological part of this thesis is based on qualitative research, which aims to understand how would experts, who are in contact with violent girls through their everyday work, and girls (from elite and reformatory schools) interpret the phenomenon of violence and how do they associate it with being a girl. The data shows that girls interpret the meaning of violence influenced by the social environment that surrounds them; the experts also agree with that statement. Girls from reformatory school see themselves as agents in a violent incident, as girls from elite schools see themselves being often in the victim's role. Both category of girls pointed out that there are violent girls in their schools, but elite schools' pupils tried to neutralize the violence, whilst reformatory school's girls were straightforward about the phenomenon. The specialists focused on explaining the reasons why some girls behave aggressively: girls from reformatory school are in need of attention, because they have not received it from their parents, while elite school girls cannot handle the stress caused by the high expectations of their parents.

Keywords: sex, gender, identity, femininity, violence

SISUKORD

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	6
I PEATÜKK - TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	8
1. SOTSIAALKONSTRUKTSIONISM	8
2. SOO SOTSIAALNE KONSTRUEERIMINE.....	9
2.1 Bioloogiline ja sotsiaalne sugu.....	10
2.2 Nais- ja meesoo konstrueerimine.....	11
2.3 Sotsialiseerimisagendid.....	14
2.3.1 Perekond	15
2.3.2 Eakaaslased.....	15
2.3.3 Massiteabevahendid.....	15
3. ARUSAAMAD VÄGIVALDSUSEST	16
3.1 Noorte arusaamad vägivaldast	17
3.2 Poiste versus tüdrukute vägivald.....	18
3.3 Seletused naissoo vägivaldsuse kohta	19
3.4 Tüdrukute vägivaldse käitumise põhjused	21
3.4.1 Ühiskonna mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele.....	22
3.4.2 Meedia mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele	22
3.4.3 Eakaaslaste mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele	22
3.4.4 Perekonna mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele	23
3.5 Uuringud tütarlaste vägivaldast Eestis	24
4. EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED.....	26
II PEATÜKK - METOODIKA	28
2.1 Uurimise metodoloogiline ja teoreetiline lähtekoht.....	28
2.2 Andmekogumismeetod.....	29
2.3 Valimi ja uurimuse käik	29
2.4 Andmete analüüsimeetod	31
2.5 Uurimuse eetilise aspekt	32
III PEATÜKK - ANALÜÜS JA ARUTELU	33
1. TAUSTAINFO INTERVJUEERITUD TÜDRUKUTE KOHTA.....	33

1.1 Perekondlikud suhted	34
1.2 Pere ja kooli ootused	35
2. VÄGIVALLA MÄÄRATLEMINE	37
2.1 Erikooli tütarlaste arusaamad vägivallast.....	37
2.2 Eliitkooli tütarlaste arusaamad vägivallast.....	38
2.3 Spetsialistide arusaamad vägivallast	39
3. TÜDRUKUTE VÄGIVALDSE KÄITUMISE KIRJELDUS	42
3.1 Tüdrukute seisukohad	42
3.1.1 Vägivallajuhtumi osapooled	42
3.1.2 Heade ja halbade tüdrukute vägivaldse käitumise võrdlus.....	43
3.1.3 Poiste ja tüdrukute vägivaldse käitumise võrdlus	46
3.1.4 Vägivaldse käitumise eitamine	48
3.2 Spetsialistide nägemused tüdrukute ja vägivalla vahelistest seostest	49
4. TÜDRUKUTE VÄGIVALDSE KÄITUMISE PÕHJUSED	51
4.1 Ohvrist tulenevad tegurid	51
4.2 Vägivallatsejast tulenevad tegurid	53
4.3 Lähikondsetest tulenevad tegurid.....	55
4.3.1 Tüdrukute arusaamad	55
4.3.2 Ekspertide arusaamad.....	57
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	60
KASUTATUD KIRJANDUS	64
LISAD	70
Lisa 1 – Tütarlaste intervjuudes käsitletud teemad	70
Lisa 2 – Ekspertide intervjuuküsimused	70

SISSEJUHATUS

Vägivaldsus ja agressiivsus on sotsiaalselt konstrueeritud ning enamasti seostatud maskuliinsus(t)ega. Naistest räägitakse seoses vägivaldaga pigem ohvristumise aspektist. Enamik vägivaldsetest aktidest on küll toime pandud meeste poolt, kuid see ei tulene nende bioloogilistest eripäradest. Samuti ei ole naiste vähesem kaasatus vägivalda neile sünniga kaasa antud.

Uuringuid, mis keskenduksid ainult tütarlaste vägivaldsuse uurimisele, on Eestis läbi viidud võrdlemisi vähe. Varasemalt on uuritud noorte, sh tüdrukute, hälbekäitumise levikut ning seoseid erinevate sotsiaalsete tegurite ja hälbekäitumise vahel (Markina & Šahverdov-Žarkovski 2006), vägivaldlatõlgendusi (Strömpl jt 2007), tüdrukute vaimse vägivaldalla kasutamist internetikeskkonnas (Buht 2012).

Noorte vägivaldset käitumist käsitlevates uuringutes keskendutakse peamiselt sellele, kas poiste/tüdrukute vägivaldsust mõjutavad perekond, eakaaslased, kool ja/või meedia sarnaselt või erinevalt (Markina & Šahverdov-Žarkovski 2006). Sellest lähtuvalt analüüsitakse poiste/tüdrukute vägivaldsust samu indikaatoreid kasutades ning ei pöörata tähelepanu sellele, mida peetakse ühiskonnas tüdrukute ja mida poiste jaoks nii-öelda normaalseks.

Laste hälbekäitumise temaatikaga tutvus autor esmakordselt 2008. aastal, kui koostas loengusarja raames uurimistöö pealkirjaga „Vanemlik hoolimatus – hälbivuse ilminguid soodustav tegur?“. Huvist antud temaatika vastu kasvas välja ka autori hilisem bakalaureusetöö, mis uuris tüdrukute vägivaldse käitumise mõjutegureid ekspertide seisukohast. Käesoleva magistr töö raames püüab autor välja selgitada, kuidas seostavad intervjueritud tüdrukud vägivaldset käitumist tüdrukuks olemisega ning mis on spetsialistide arvates tüdrukute vägivaldse käitumise põhjused. Uurimaks, kas ja kuidas tüdrukud vägivaldset käitumist oma mina-pildiga seostavad, analüüsib autor tütarlaste arusaamu ning mõistmaks, miks kasutavad tüdrukud vägivalda, otsustas autor juurde lisada ka igapäevatöö raames vägivaldselt käituvate tüdrukutega kokku puutuvate ekspertide nägemused.

Käesolev magistr töö jaguneb kolme suuremasse ossa. Töö kirjanduse ülevaate osas annab autor ülevaate uuritava fenomeni seisukohast olulistest teoreetilistest lähenemistest. Käesolev

uurimistöö keskendub sotsiaalkonstruksionistlikule perspektiivile, mille kohaselt ei ole vägivaldsus mitte kaasasündinud omadus, vaid sotsiaalselt konstrueeritud fenomen. Uurimistöö teine peatükk kirjeldab uurimismetoodikat ning kolmandas osas analüüsib autor uurimuses osalejatega läbiviidud intervjuusid, püüdmaks mõista, kuidas nende arusaamade kohaselt tütarlapsed tüdrukuks olemist läbi vägivaldse käitumise tõlgendavad. Kolmas osa sisaldab ka analüüsitulemustel põhinevat arutelu. Magistritöö lõpeb järelduste ja kokkuvõttega.

Empiiriline andmestik sisaldab 7 eksperdi intervjuud, kes igapäevatoos puutuvad kokku vägivaldsete tüdrukuatega, ning 12 intervjuud tütarlapsega, kellest 7 õppisid intervjuu läbiviimise ajahetkel kasvatuslike erivajadustega tütarlaste koolis ning 5 Tallinna või Tartu eliitkoolis. Andmeid analüüsid toetus autor temaatilise analüüsi põhimõtetele.

Võrreldes praegust ajahetke mõne aasta taguse perioodiga tütarlaste vägivaldse käitumise kui ühiskonna ühe valukoha seisukohast, on märgata nihet positiivsemasse suunda; probleemvaldkonda on hakatud sellena teadvustama ning tüdrukute vägivaldsusele pööratakse avalikkuses rohkem tähelepanu. Paraku ei toimu muutused üleöö ning seetõttu on autor seisukohal, et käesoleva magistritöö temaatika vajab, et sellega edaspidiseltki tegeldaks. Tütarlaste agressiivsus pole ühiskonna jaoks enam küll tabuteema, kuid olukorra paranemisele peab sellegipoolest aktiivselt kaasa aitama. Teadagi, et poisid on need, keda tavaliselt hälbekäitumisega seostatakse. Ent nüüd teadvustatakse, et sama saab teha ka tüdrukute puhul.

Lõpetuseks soovib autor tänada käesoleva magistritöö juhendajat Kadri Sood, kes oli töö valmimisprotsessis alati nõu ja jõuga abiks ning kelle konstruktiivne tagasiside aitas autorit kirjutamisel edasi. Samuti tänab autor Kadi Ilvest, kes andis uurimistöö autorile analüüsimiseks eri- ja eliitkooli tütarlastega läbiviidud intervjuude helifailid.

I PEATÜKK - TEOREETILINE ÜLEVAADE

Käesoleva uurimistöo teoreetilise raamistiku moodustab sotsiaalkonstruksionistlik teooria, mille kohaselt konstrueeritakse sotsiaalsed fenomenid, sh sugu, identiteet ja vägivaldsus, ühiskonnaliikmetevaheliste interaktsioonide käigus. Autor keskendub erinevatele teooriatele, mis neid nähtusi kas siis eraldi või üksteisega seotult, käsitlevad. Sookategooria ei ole mitte bioloogiliste eripärade poolt paika pandud, vaid sisaldab ka sotsiaalseid praktikaid (Aavik 2009). Ühiskonnas sotsiaalselt konstrueeritud soorollide kohaselt püütakse naisi panna uskuma, et vägivaldsus ei sobi naiseks olemisega kokku. See, mida peetakse vägivallaks ja mida mitte, erineb erinevates ühiskondades, isegi erinevates ühiskonnagruppides.

1. SOTSIAALKONSTRUKTSIONISM

Sotsiaalkonstruksionismi ühest definitsiooni on võrdlemisi keeruline leida, kuna kõik uurijad, kes konkreetset meetodit on kasutanud/kasutavad, ei seleta seda ühtmoodi; samas on nende selgitustes siiski märgata teatavat „perekondlikku sarnasust“ (Burr 1995). Burr (ibid) keskendab oma tähelepanu pigem mõistele „sotsiaalkonstruksionism“, mitte aga „konstruktivism“. Neid termineid kasutatakse sageli küll samasisulistena, kuid Gergen (viidatud Burr 1995 järgi) soovib eelistada mõistet „konstruksionism“, kuna konstruktivistlikku lähenemist seostatakse tihti peale pigem nii Piaget´ kui ka teatud tüüpi tajuteooriaga.

Sotsiaalkonstruksionistliku lähtekoha järgi ei ole ilma ümbritseva ühiskonna ja sotsiaalsete suheteta võimalik indiviidil täisväärtuslikult areneda. Sotsiaalkonstruksionism innustab kriitiliselt suhtuma olemasolevatesse arusaamadesse maailmast ja indiviidist (Burr 1995). Tavapärase maailma vaatlemise seisukohast on olemas kaks inimkategooriat – naised ja mehed. Sotsiaalkonstruksionism sunnib kahtlema selleski, kas mitte need kategooriad pole kõigest loomulikult esinevate distinktiivsete inimolendite peegeldus (ibid).

Kuna sotsiaalne maailm, kaasa arvatud inimolendid, on sotsiaalsete protsesside tulem, ei saa maailmal ega inimestel olla kindlaksmääratud olemust. Inimestes ega asjades ei peitu

mingisugust n-ö "essentsi", mis teeks neist selle, kes/mis nad on (Burr 1995). Sotsiaalkonstruksionism eitab fakti, et inimeste teadmised on otsene ettekujutus maailmast. Seega on õigem öelda, et inimesed konstrueerivad ise oma versiooni reaalsusest. Teadmised tulenevad mingist kindlast perspektiivist, kuidas maailma nähakse, ning teenivad seetõttu ka rohkem kindlaid huve.

Bergeri ja Luckmanni (1966) antiessentsialistlik nägemus sotsiaalsest elust viitab sellele, et inimolendid koostöös üksteisega loovad ja hoiavad alal sotsiaalseid fenomene läbi sotsiaalsete praktikate. Inimesed "väljendavad" maailma, milles nad elavad, läbi oma tegude. Näiteks, kui inimesel on idee, siis ta väljendab seda, rääkides loo või kirjutades raamatu selle kohta (Burr 1995). Sellisel juhul "siseneb" see sotsiaalsusesse; teised inimesed räägivad lugu edasi või loevad raamatut ning seejärel hakkab lugu/raamat elama oma elu. Ideest on saanud selles sotsiaalsuses elavate inimeste teadvuse "objekt" ning see on saavutanud teatava faktuaalse olemasolu. Viimaks, kuna tulevikugeneratsioonid sünnivad maailma, kus antud idee juba eksisteerib, internaliseerivad nemadki selle oma teadvusesse, osana maailma olemuse arusaamast. (ibid) Bergeri ja Luckmanni seisukoht kirjeldab seega samaaegselt nii seda, kuidas maailm on küll läbi sotsiaalsete praktikate konstrueeritud, kuid ka seda, kuidas inimesed kogevad maailma olemust ka justkui millegi "paikapanduna".

2. SOO SOTSIAALNE KONSTRUEERIMINE

West ja Zimmerman (1987) kujutavad sugu kui mõjuvõimast ideoloogilist vahendit, mida kasutatakse igapäevastes interaktsioonides konstrueerimaks ja taastootmaks sugudevahelisi eristusi. Olulised teoreetilised eristused tehakse bioloogilise soo, sookategooria ja sotsiaalse soo vahel. Bioloogiline sugu on sotsiaalselt kokku lepitud bioloogiliste kriteeriumide tingimustes, kus sookategooria luuakse ja taastoodetakse identifitseerimisprotsessis. Sotsiaalne sugu põhineb sookategooriast tulenevate käitumuslikele suunistele vastava käitumise juhtimisele. (ibid) West ja Zimmerman (1987) väidavad ka, et sotsiaalne sugu ei ole iseloomujoonte kogum ega roll, vaid pigem miskit, mida „luuakse/taastoodetakse“ (sellest ka mõiste *doing gender* – ingl. k).

Soo loomine (*doing gender* – ingl. k) ilmneb kultuurilises kontekstis, mis toetab fundamentaalseid erinevusi sugude vahel; need eristused moodustavad mees- ja naissoost koosneva kahendsüsteemi (West & Zimmermann 1987). Ühiskonnas paika pandud struktuurilised kokkulepped on nendest erinevustest mõjutatud ning taastoodavad olemasolevat hierarhilist soostruktuuri, mille kohaselt meessugu domineerib ning naissoo on allutatud.

Soo loomine esineb kolmel tasandil – individuaalsel, interaktsionaalsel ja institutsionaalsel (ibid). Indiviidid toodavad sugu kooskõlas nende inimeste ootustega, kellega nad igapäevaselt suhtlevad. Selle tulemusena valideeritakse ja naturaliseeritakse mõlemale soole omased iseloomujooned ning institutsionaliseeritud raamistik säilitab neid erinevusi ja tugevdab sotsiaalsele soole omast olulisust (ibid).

West ja Zimmermann (1987) väidavad, et indiviidid loovad sugu eneseregulatsiooniprotsessi raames. Kui nende soo taastootmine hälbib sookategoriale omastest käitumuslikest ettekirjutustest, peavad nad oma käitumise kohta seletust andma. See võib omakorda mõjutada nende võimekust omandada sookategoriale omaseid ressursse (ibid). Seega, soo loomise protsessi võib seostada pigem pragmaatiliste murede ja väliste pingetega olla vastavuses ühiskondlike ootustega, kui käitumuslike kalduvustega, mis asuvad sügaval indiviidi bioloogias (ibid).

2.1 Bioloogiline ja sotsiaalne sugu

Sündida meheks või naiseks ükskõik millises ühiskonnas on midagi enam kui lihtsalt bioloogiline fakt. „Sugu“ on mõiste mida nüüdisajal laialdaselt kasutatakse viitamaks viisidele, kuidas kultuur sõnastab ümber selle, mis algab looduse poolt paika pandud faktina (Berger 1972). Bioloogiline sugu on defineeritud, representeeritud, väärtustatud ja kanaliseeritud ümber erinevaid teid pidi mitmesugustesse rollidesse (ibid). Ka Kimmel (2000) lükkab tagasi idee sellest, et soolised erinevused baseeruvad vaid bioloogilisel pärandil. Naised moodustavad küll eristatava sotsiaalse grupi, kuid selle grupi karakteril pole midagi ühist naiseliku „olemusega“. Ameerika antropoloog on öelnud: „Sotsiaalse/Bioloogilise soo süsteemi moodustab kogum kokkuleppeid, millega ühiskond muudab bioloogilise

seksuaalsuse inimtegevuse produktiks, ning kus muutunud seksuaalsed vajadused on täidetud“ (Berger 1972: 48).

Chodrow (1999) on uurinud ja laiendanud tendentsi, mille kohaselt sugu on sotsiaalselt konstrueeritud ning inimesed kipuvad indiviide ja gruppe lahterdama vaid selleks, et neid sildistada ja „mõista“. Iga inimese arusaam soost on individuaalne looming ning seetõttu eksisteerib erinevaid maskuliinsusi ja feminiinsusi (Kimmel 2000). Sugu „nimega“ mees, defineeritud kultuuriliselt tema mehelikkuse kaudu, ei võta tihtipeale omaks sugu „nimega“ naine, mis on kultuuriliselt defineeritud tema naiselikkuse kaudu, eristades ennast tugevuse, mõjuvõimu ning sageli ka vägivaldsuse kaudu (Chodrow 1999). Butler (1990) on sõnastanud vast ehk kõige paremini maskuliinsuse ja feminiinsuse mittebioloogilise olemuse väites, et vägivald ja agressiivsus on seotud mitte bioloogilise sooga (*sex*), vaid sotsiaalse sooga (*gender*).

Kimmel (2000) seletab, et sugu ei ole „miski“, mida inimene omab, vaid pigem kogum tegevustest, mida inimene teeb. Sugu on midagi, mis kuulub indiviidide omandusse; see on üks identiteedi komponentidest. Individuaalsed poisid ja tüdrukud soolistatakse (*become gendered* – ingl. k) – nad õpivad sobilikke käitumisviise ja iseloomuomadusi, mida seostatakse hegemoonilise maskuliinsuse ja rõhutatud feminiinsusega (Kimmel 2000). Sugu on samavõrd oluline osa interaktsioonist nagu identiteetki. Kimmeli (2000) jaoks on sotsiaalsed institutsioonid (sh töökoht, perekond, kool) samaaegselt ka soolised institutsioonid, kus on paika pandud dominantsed definitsioonid, mida jooksvalt taastoodetakse, ning kus neid indiviide, kes eksivad kokku lepitud ettekirjutuste vastu, distsiplineeritakse vastavalt paikapandud reeglitele. Need institutsioonid väljendavad loogikat, mis taastoodab soolisi suhteid meeste ja naiste vahel ning hierarhia ja võimuga seotud soolist korda (ibid). Soolised erinevused tulenevadki sotsiaalsetest institutsioonidest ning ebavõrdsused on sotsiaalselt konstrueeritud.

2.2 Nais- ja meessoos konstrueerimine

„Mehed vaatavad naisi. Naised vaatavad ennast kui kedagi, keda vaadatakse“ väidab Berger (1972: 47), kes analüüsib viise, kuidas naisi ja mehi kultuuriliselt kujutatakse ning mis mõjud

on sellel nii nende käitumisele, isiksusele kui ka ettekujutustele üksteisest. Erinevad soorolle käsitlevad teooriad väidavad, et patriarhaalses ühiskonnas on mehelikkus seotud domineerimise, võimu ja vägivallaga ning naiselikkus passiivsuse, sõltuvuse ja vägivallast eemale hoidmisega (Burman et al. 2003). Ent Lorberi (1994) sõnul ei ole sotsiaalse soo konstrueerimise protsessis vahet, mida mehed või naised teevad; rolli ei mängi seegi, kas nad ehk lausa tegelevad sama asjaga. Sotsiaalsed institutsioonid nõuavad, et seda, mida nad teevad, tajutaks erinevalt.

Berger (1972) tõdeb, et naiste kultuuriline kohalolu on väga erinev võrreldes meestega. Meeste kohalolek maailmas on seotud potentsiga ning sellega, mida mehed teha suudavad, nende võimu ja võimekusega. Teisalt, naiste kohaolu on alati seotud tema endaga, mitte maailmaga, ning naine ei representeerigi potentsiaali, vaid pigem ainult ennast ja seda, mida saab/ei saa talle teha (Berger 1972). Säärase identiteedi tekkepõhjuseks on iganenud arusaam, et naine on ette nähtud mehe eest hoolt kandma. Selle tulemusena on naine iga tegevuse puhul alati teadlik oma kohalolust. Naine kontrollib ja vaatleb end pidevalt ning seetõttu on ta identiteet kahestunud vaatleja ja vaadeldava rolli vahel (ibid). Berger (1972) väidab, et seetõttu on naise endale antav hinnang mõõdetav läbi selle, millisena paistab ta enda, meessoost ja teiste silmis.

Soostereotüübid on eksisteerinud aastasadu. Mehelik/naiselik olemise tähendus on arenenud ja muutunud viimaste aastakümnete jooksul märgatavalt. Uurimustes tekitabki probleeme küsimus, kuidas on üldse võimalik mõõta mehelikkust/naiselikkust, kui mõistete tähendus muutub iga uue põlvkonna pealetulekuga. Algselt usuti, et kõik meessoost invidiidid on mehelikud ja naissoost invidiidid naiselikud ning samaaegselt nad tahavad soost tingitud iseloomujooni omada (Lips 2005). Hilisematest uuringutest on aga selgunud, et feminiinsus ja maskuliinsus pole mitte üksteise vastandid, vaid asuvad kontinuumis (ibid).

Feminiinsuse definitsioon on võrdlemisi hoomamatu. Smith (1988: 37) sõnastab seda kontseptsioonina, mis „iseenesest on mõjutatud seda kirjeldava fenomeni sotsiaalsest konstrueerimisest“. Feminiinsus on kõige paremini defineeritud kui sotsiaalselt organiseeritud seoste kogum nii naiste kui ka naiste-meeste vahel ja seda vahendab tekst (Smith 1988; Kalof & Barabalt 2006). Feminiinsus pole mitte staatiline iseloomuomadus, vaid dünaamiline

protsess (Collins 2004). Feminiinsuse konstrueerimist uuritakse nii soorollide sotsialiseerimise protsessina kui ka viisina, kuidas naiselikkus on mõjutatud sotsiaalsetest institutsioonidest. Collins (2004) sõnul on oluline hinnata ulatust, kuhumaani institutsioonid defineerivad naiselikkust, aga ka erinevaid võimalusi, kuidas ühiskonnaliikmed ignoreerivad, taastoodavad ja/või tugevdavad neidsamu standardeid.

Messerschmidt (2004) on välja töötanud mõiste “paha tüdruku feminiinsus” (*bad girl femininity* – ingl. k), mille kohaselt defineerivad tüdrukud ümber selle, mida nende jaoks tähendab olla naiselik; sealjuures ei kujune nende jaoks probleemiks, et antud määratluses sisaldub ka vägivaldse käitumise aspekt. Tüdrukud, keda saab antud mõistega iseloomustada, käituvad küll vägivaldselt, ent tunnetavad ennast sealjuures siiski naissoo esindajatena. Seetõttu püüavad nad rohkem tähelepanu pöörata oma feminiinsuse väljanäitamisele, eksponeerides traditsioonilist naiselikkust erinevates valdkondades (nt välimus, suhted kaaslastega).

Tüdrukud, kes saavad vanematelt (eriti isadelt) nii positiivset kui negatiivset tagasisidet sootemaatika valdkonnas, kipuvad käituma soostereotüüpselt (Renzetti & Curran 1999). Tüdrukutel on seega teadmised soospetsiifikast ja rolliootustest ning nad on paindlikud imiteerima maskuliinseid rollikäitumisi, sest naine lööb ühiskonnas paremini läbi, kui ta evib teatavaid meestega seostatavaid omadusi (Leino 2009). Connelli (2006) järgi eksisteerivad mehelikkused ja naiselikkused hierarhiana ning mehelikkused domineerivad naiselikkuste üle; seetõttu tõrjuvad poisid naiselikke käitumismudeleid, kuna arvatakse, et see kahandab nende mehelikkust (Leino 2009) ja veelgi hullem – võib viidata homoseksuaalsusele, mis traditsioonilise mehelikkuse arusaama puhul ei sobitu meheks olemisega kokku.

Connell (2006) kasutab maskuliinsuste ja feminiinsuste vaheliste võimuhete uurimiseks mõisteid „hegemooniline maskuliinsus“ ja „rõhutatud feminiinsus“. Hegemooniline maskuliinsus on teatud kontekstis kultuuriliselt domineeriv (ibid). Tänapäevases ühiskonnas puudub aga antud mõistele vastand, räägitakse hoopiski rõhutatud feminiinsusest, mida iseloomustab allumine ja vastutulemine meeste soovidele ja vajadustele (ibid). Hegemooniline maskuliinsus ja rõhutatud feminiinsus moodustavad hierarhilise suhte, kus

võimutseb esimene. Mõlemad taastoodavad käsitlusi, mille kohaselt mehed domineerivad naiste üle, hoides nõnda alal soolist sotsiaalset struktuuri.

Indiviide seostatakse ühe või teise sooga „tänu“ keelele ja interaktsioonidele teistega (Schur 1984). Lingvistilise käitumise valdkonnas on feminiinsus konstrueeritud läbi seksistliku keelekasutuse omaksvõtmise, kõne normatiivse reguleerimise (näiteks spetsiaalse naiseliku keelekasutuse omaksvõtmine tüdrukueas, mitte ropendamine ning järelküsimumste kasutamine (nt „Ma olen hea tüdruk, eks ju?“, „See vastus on õige, on ju?“)), sugudevahelistes vestlustes reageerivaks ja toetavaks jäämise ning arvamuse mitte väljaütlemise „asjades, mis on tõesti olulised“ (ibid).

Mitte aga kõik uurimused, mis käsitlevad teemal tüdrukute soolise sotsialisatsiooni teemat, ei keskendu sotsiaalselt aktsepteeritud naiselikkuse standardite omaks võtmisele. Osad sotsioloogid uurivad just pigem vastuseisu feminiinsuse traditsioonilistele standarditele (Lorber 1994; Connell 2006). Näiteks, mõned naised ütlevad, et lastena oli neil tundlik arusaam feminiinsuse puudustest ja maskuliinsuse privileegidest, mis julgustas neid end identifitseerima „poisitarina“ (Carr 1998: 548).

2.3 Sotsialiseerimisagendid

Soopõhise sotsialiseerumisprotsessi puhul mängivad olulist rolli soopõhised võimusuhted, soolistatud institutsioonid ning soo konstrueerimine igapäevase suhtlemise käigus (Aavik 2009). Lapsed mitte ei omanda soorolli, vaid temast kujuneb tüdruk või poiss tema enda ja teistega suhtlemise koosmõjul (Bildén 1998; viidatud Aavik 2009 järgi). Sotsialiseerumise protsessis mängivad olulist rolli perekond, eakaaslased ja meedia – nõ sotsialiseerimise agendid. Nende kaudu internaliseerib laps reegleid ja rolle. Tüdrukuid õpetatakse suhteid säilitama ja teisi teenima, samas kui poisid kasvavad teadmisega oma eelisseisundist vaid seetõttu, et nad on meessoost (Johnson 1996).

2.3.1 Perekond

Perekond vastutab lapse sotsialiseerimisprotsessis ennekõike vajaduste rahuldamise, ümbritsevast keskkonnast tulenevate mõjude vahendamise ning koduse õhkkonna loomise eest. Klefbeck ja Ogden (2001) on seisukohal, et koduse keskkonna puhul määrab tema väärtuse sotsialiseerijana ennekõike õhkkond, mis seal valitseb. Kodust keskkonda iseloomustavad püsivad, kahepoolsed, aga ka varieeruvad suhted. Perekond õpetab lapsele pereelu väärtusi ning perekondlikku kultuuri ja kujundab lapse isiksust (ibid).

2.3.2 Eakaaslased

Corsaro (2005) ideed eristuvad sotsiaalse õppimise ja sotsialiseerumise teooriatest. Tema sõnul loovad lapsed endale isikupärase maailma, mis küll baseerub täiskasvanute ühiskonnal, kuid kus nad ise mõtleavad välja just neile sobilikud viisid, kuidas üksteisele maailmaga suhestumist õpetada; seda protsessi nimetab Corsaro „interpretatiivseks reproduktsiooniks“. Corsaro idee, et lapsed ei võta üks-üheselt üle arusaamisi ja rolle täiskasvanute maailmast, vaid interpreteerivad ja taastoodavad neid oma eakaaslaste grupis ja kultuuris, tähendab sedagi, et lapsed taastoodavad omaenda kultuuris arusaamu tüdrukuks olemisest, tüdruku käitumisest ja tegutsemisest ning agressiivsusest või selle tähendusest. Kui eakaaslaste grupp on erinev, siis võivad ka praktikad ja tähendused varieeruda.

2.3.3 Massiteabevahendid

Noored kasutavad meediat vahendina identifitseerimaks end eakaaslaste grupiga ja väljendamaks täiskasvanutest eristuva eakaaslaste kultuuri autonoomiat (Padilla-Walker 2006). Meedia saadab väga selgeid sõnumeid soonormatiivsuse kohta, mis mõjutavad oluliselt noorte, sh tüdrukute, arusaamu soorollidest. Kuigi meedia on külluslik allikas info ammutamiseks ühiskonnas konstrueeritud soorollidele kohase käitumise kohta, võib see noortes, sh tüdrukutes, kujundada selliseid arusaamu, mis lähevad vastuollu vanemate poolt õpetatud väärtustega (ibid).

3. ARUSAAMAD VÄGIVALDSUSEST

Ühiskonnas nähakse vägivaldse käitumise eesmärgina teistele ühiskonnaliikmetele valu ja/või kahju põhjustamist. Näiteks seletab WHO (WRVH 2002: 5) vägivalda järgmiselt: „tahtlik füüsilise jõu või võimu kasutamine, ähvarduslik või tegelik, iseenda, kellegi teise või kogukonna vastu, mille võimalik tulemus on vigastus, surm, psühholoogiline kahju, väärareng või ilmajäetus“. Väljend „füüsilise jõu või võimu kasutamine“ võimaldab seletada kõiki erinevaid vägivallaliike (füüsiline, seksuaalne, psühholoogiline).

O'Moore'i (2004) sõnul on ühiskonnas tendents kasutada vägivalda sünonüümidega ka mõisteid „agressioon“ ja „kiusamine“ (*bullying* – ingl. k). Nende terminite definitsioonid on võrdlemisi sarnased vägivalda seletusele, kuna sisaldavad samu komponente, näiteks tahtlikkus, erinev võimuvahekord, kahju ja/või vigastuste põhjustamine (Baron 1997; O'Moore 2004). O'Moore (2004: 2) toob kiusamise baaskriteeriumina välja ka tõsiasi, et „säärane käitumine [kiusamine] on korduv tegevus“. Erinevusena mõistete vahel nähakse sedagi, et agressiooni puhul on rõhk ennekõike kavatsusel kedagi vigastada või kahjustada, ent vägivalda seletatakse pigem agressiooni tegevuslikust aspektist (*aggression in action* – ingl. k) (WRVH 2002).

Antud töös lähtub autor käsitlusest, mille kohaselt on „vägivald agressiivne käitumine, mis võib olla füüsiliselt /.../ või emotsionaalselt ahistav. /.../ Füüsiline ahistamine on käitumine, mille korral indiviid, otseselt või kaudselt, kedagi väärkohtleb, vigastab või tapab. Füüsiline agressiivsus võib sisaldada tõukamist, lükkamist, raputamist, rusika või jalaga löömist, pigistamist, põletamist või teisi füüsilise ründe vorme inimes(t)ele või omandile. *Emotsionaalselt* ahistav käitumine hõlmab enda all verbaalseid rünnakuid, ähvardusi, norimist, mõnitusi, pilkamist, karjumist, tõrjumist ja pahatahtlikke kuulujutte.“ (Olweus 1999)

Kuna antud magistritöö keskmes on 13-18-aastased tüdrukud ning autor püüab välja selgitada, kuidas nemad mõistavad sellist fenomeni nagu vägivald, siis on rohkem tähelepanu pööratud noorte, ennekõike tüdrukute hulgas esinevale vägivallale.

3.1 Noorte arusaamad vägivallast

Terminid „vägivald“ ei kasuta noored oma sõnavaras igapäevaselt. Pigem räägitakse „peksmisest“, „löömisest“, „tagumisest“ jms, mida ei käsitleta kui tõsiseid vägivallajuhtumeid, vaid pigem „lihtsalt kiusamise/mõnitamise“ või „lihtsalt müramisena“ (Strömpl et al. 2009: 94).

Vägivaldsust seostavad noored konfliktis osalevate poolte ebavõrdse paigutumisega; vägivalla eesmärk on nõrgemat osapoolt avalikult alavääristada (Strömpl jt 2007). Noored näevad erinevaid füüsilise ja vaimse vägivallajuhtumeid võimalustena naerda nõrgema osapoole üle (n-õ nalja pärast vägivald), demonstreerida enda võimu ja jõudu, karistada kedagi „vale“ käitumise pärast või kaitsta ennast (Strömpl et al. 2009). Samas ei näe noored vägivalda sõpradevahelistes konfliktisituatsioonides – sellised juhtumid on „normaalsed“ ja käivad „asja juurde“ (ibid).

Nii agressoreid kui ohvreid nähakse negatiivsete tegelastena ning osadel juhtudel on nende rollid lausa omavahel seotud – näiteks võivad nad vale käitumisega (ülbus) esile kutsuda vägivaldse juhtumi (ibid). Agressorid näevad ohvrit „kellegi teisena“ – teataval määral ohtliku või kummalisena ja kellenagi, kes on „võõras“; näiteks on koolis uue õpilase staatus üks suurimaid riskifaktoreid ohvrirolli sattumisel (Strömpl jt 2007). Corsaro (2005) seletab lastevahelist vägivalda muuhulgas normide kehtestamise vahendina, kuna vägivaldselt käitujad karistavad ohvreid korra ja reeglite rikkumise eest.

Noorte omavahelisi suhteid mõjutavad oluliselt täiskasvanulikud suhtemustrid (ibid). Nende käitumine on ausam ja otsekohesem võrreldes täiskasvanute käitumisega (Strömpl et al. 2009). Täiskasvanute maailma mõju ilmneb eriti soo, vanuse ja võimuga seotud traditsiooniliste stereotüüpide taastootmisel (Aavik 2009). Noorte nägemuse kohaselt on täiskasvanud pigem passiivsed kõrvalseisjad või kiusajad ning nad ei saa loota täiskasvanutele õppimaks oskusi, mida on vaja ühiskonnaliikmena toimimiseks (Strömpl et al. 2009).

Noorte narratiivides representeerib vägivald rasket elu, kus igäüks peab võitlema enda heaolu nimel. (ibid) Täiskasvanud on andnud noortele vastutuse, millega nad ei oska toime tulla (ibid); säärane olukord tekitab noortes ebakindlust, mistõttu loovad endale oma maailma, kus normid ja reeglid on piisavalt stabiilsed, et neid kaitsta (Corsaro 2005).

3.2 Poiste versus tüdrukute vägivald

Kuigi ühiskonnas usutakse, et poisid on peamiselt need, kes käituvad vägivaldselt, on samasuguste tüdrukute osakaal viimaste kümnendite jooksul jõudsalt kasvanud (Moretti et al. 2008). Säärane muutus on ühiskonna tasandil äratanud suurt tähelepanu uurijates, kes püüavad aru saada fenomeni põhjustest. Enamik reaktsioonidest on tekitanud tuliseid vaidlusi ennekõike nende tegurite üle, mis võivad olla põhjuseks vägivaldselt tütarlaste osakaalu järkjärgulisele kasvule.

Suur osa uuringutest on ebaõnnestunud vastuse leidmisel küsimusele, kumb sugu on rohkem mõjutatud vägivaldsest käitumisest (ibid). Enamik uuringutest on olnud meestekeskised või vähemalt lähtunud stereotüüpsetest soorollidest. Nende üksikute uuringute põhjal, mis annavad infot naiste vägivaldse käitumise kohta, on võimatu teha konkreetseid järeldusi, leida korrelatsioone ja anda vastukaja naissoo vägivaldse käitumise põhjuste osas (Berkowitz 2007).

Vägivaldne käitumine aitab indiviidil väljendada sisemisi konflikte, mis on kogunenud pikema aja jooksul ning põhjustanud stressi. Tüdrukute seotus vägivaldse käitumisega on võrreldes poistega teistsugune (Moretti et al. 2008). Poisid väljendavad oma negatiivseid emotsioone läbi füüsilise vägivalla; tüdrukud eelistavad olla varjatumalt seotud vägivaldse käitumisega, näiteks tagarääkimine/laimamine, kaaslaste ignoreerimine ja solvangute kasutamine (ibid). Säärane kontseptsioon loob märgatavalt erineva soolise seose agressiivsuse väljanäitamise osas.

Poisid räägivad oma agressiivsest käitumisest vaatamata sellele, millisesse klassi nad vanuselisel kuuluvad. See muster on sarnane sooliste erinevustega füüsilise vägivalla kasutamisel (Broidy et al. 2003). Erinevus antud mustris puudutab enim põhikooli klasse, kus nende tüdrukute, kes räägivad nii enda agressiivsusest kui ka ohvrirollis olemisest, osakaal kasvab oluliselt (ibid). Üleminek uude sotsiaalsesse konteksti võib olla tüdrukute jaoks keeruline periood, kuna on eakaaslaste rühm, kelle silmis nad ennast tõestama peavad, on tunduvalt suurem. Antud olukorras ei püüa tüdrukud kasutada agressiivsust mitte ainult selleks, et omandada uues sotsiaalses kontekstis kõrgemat staatust, vaid ka selleks, et saavutada teatav kuuluvustunne ja aktsepteerimine (Underwood 2003).

Keskoolis käivad tüdrukud ja poisid räägivad vähem, et nad käituvad vägivaldselt, kui põhikoolis õppivad tüdrukud ja poisid. (Broidy et al. 2003). Seega võib esmapilgul tunduda, et vägivaldsus on lihtsalt probleemne käitumine, millest lapsed välja kasvavad, ent erinevate agressiivsuse ja võimu kasutamise mustrite uurimine on tõendanud, et säärane käitumine probleemsete noorte hulgas pigem siiski mitmekesisust (ibid). Näiteks tõendavad uuringud, et tüdrukud (ja poisid), kes käituvad agressiivselt oma eakaaslaste suhtes, võivad suurema tõenäosusega olla seotud paari- ja kohtingusuhetes esineva väärkohtlemisega, kui need noored, kes ei käitu vägivaldselt (Connolly et al 2000). Seega võimaldab sekkuv tegevus juba varases lapseas takistada agressiivse suhtemustri kujunemist ning agressiivse käitumise eskaleerumist seksuaalseks väärkohtlemiseks ja/või käimissuhetes esinevaks agressiivsuseks (Broidy et al. 2003).

3.3 Seletused naissoo vägivaldsuse kohta

Schotti (1986) sõnul on sugu keskne vahend võimusuhte kehtestamiseks. Chesney-Lind (2001) on öelnud, et alati on olnud ning alati saab olema vägivaldseid tüdrukuid. Teatud ajaperioodidel neid ignoreeritakse; teistel ajastutel, jällegi, taasavastatakse tüdrukute vägivaldsus ja selle ümber tekitatakse palju meediakära (ibid). Kirjeldused ühe või teise vägivallaliigiga kokku puutunud naissoost isikute kohta on tihedalt seotud ettekujutustega soorollidest. Naised on suutelised käituma samavõrd vägivaldselt kui mehed, kuid viisid, kuidas nad oma vägivaldsust väljendavad, tulenevad konkreetsetes kultuuriruumis kehtivatest normidest (Renzetti & Curran 1999). Campbell (1993) kirjutab meeste- ja naistevahelistest „agressiooni topeltstandarditest“. Meheks olemine ja agressiivsus on omavahel niivõrd seotud, et on lihtne unustada säärane fenomen nagu naiste agressiivsus. Seda juhtub võrreldes meestega palju harvem ning see jõuab avalikkuse ette vaid üksikutel kordadel. Seega, kui avalikkuse ette jõuab juhtum, kus naine on käitunud vägivaldselt, on ühiskond sellest niivõrd puudutatud, et sildistab naise koheselt halvaks või hulluks.

Myers ja Wight (1996) nägid naiste käitumist kui kultuurilist märki ning nad spekulatsioonid, et sagedane jutustamine naiste vägivaldsusest on sümptom ühiskonna ängist seoses naiste rollide ja nendepoolse traditsioonilise feminiinsuse hülgamisega. Jäiga kultuurilise soolise polaarsuse kohaselt ei nähta vägivaldselt käituvaid naisi ei täie mõistuse juures olevatena ega ka mitte

naistena (Gilbert 2002). Ühiskond vajab vägivaldsete naiste tembeldamist teistsugusteks – kas siis halbadeks või hulludeks – kuna vastasel juhul vajaks ühiskond uut diskursust mõistmaks, et nii mehed kui naised võivad olla vägivaldsed (Ballinger 1996).

Tüdrukute vägivaldsus on raamitud patriarhaalses kontekstis, mis tähendab, et soolised erinevused, nagu näiteks meeste domineerimine (eriti füüsiline), võrdsete võimaluste puudumine tüdrukute ja naiste seisukohast ning kontroll tüdrukute ja naiste üle, on kesksed ja taasilmnevad teemad tüdrukute vägivaldseks kujunemise puhul (Gilbert 2002). Tavapärasel teadmises saamise protsessis õpivad tüdrukud oma agressiivsust nägema kui midagi, mille pärast häbi tunda. Agressiivsus tekitab hea tunde meestes, aga mitte naistes (Campbell 1993). Maskuliniseerimise perspektiivi kohaselt on naissoost seaduserikkuja eriti vägivaldne tüdruk, kes loobub oma feminiinsusest ja võtab üle oma meessoost teisikule iseloomulikud maskuliinsed omadused (Chesney-Lind 2001). Maskuliniseerimise puhul on tegu sooliste sarnasuste perspektiiviga, kuna see eeldab, et sama jõud, mis viib mehed vägivaldsete tegudeni, toodab vägivaldsust ka naissoo esindajates alates hetkest, mil nad on vabad oma soost tingitud piirangutest (Mills 2001).

Tüdrukute vägivaldsus paistab ühiskonnaliikmetele kui midagi eriti mõistusevastast ning ebaloomulikku, mille peaks selle segadusseajavate ja hirmutavate omaduste tõttu võimalikult kiiresti elimineerima. Pealegi on levinud arvamus, et kui tüdrukud vägivaldtegevusi korda saavad, on nad võrreldes poistega isegi julmemad ja ohtlikumad (Mills 2001). Vägivaldselt käituvad tüdrukud on justkui omandanud võrdõiguslikkuse põhitõed, kuid seda kõverpeeglist vaadatuna (Leino 2009). Niisiis tekitavad vägivaldsed naised ühiskonnaliikmetes põhjendamatu hirmu ning arusaamatust ja seda eelkõige meeste poolt vaadatuna (Mills 2001).

Millsi (2001) üheks oluliseks järelduseks on, et vägivaldsus ning selle tõlgendused ei hõlju väljaspool ühiskondlikku (ning ka internaliseeritud) väärtusruumi, vaid see on läbipõimunud ootustest ning stereotüüpidest, mida sageli vähem või rohkem teadvustatult uurimustöös taastoodetakse. Naine on kaua olnud konstrueeritud kultuurilise „teisena“, kellenagi, kes on niivõrd ebaoluline, et arutelu oluliseks muutujaks ei osutu (Naffine 1987). Kuna meest peetakse inimsoo kehastajaks, siis luuakse vaid üks analüüsikategooria ning üldistatakse tulemused mõlemale soole (ibid). Ei piisa sellest, kui senised teooriad lihtsalt naistele

kohandada, vaid oluline oleks soospetsiifilise lähenemise loomine, milles naised ning nende vägivaldsus esmaseks uurimisobjektiks saaks (Mills 2001).

3.4 Tüdrukute vägivaldse käitumise põhjused

Naiste arusaam nende vägivaldsusest on ekspressiivne, samal ajal kui meeste lähenemine on instrumentaalne (Campbell 1993). Jack (2001) väidab, et naiste agressiivsus areneb võrreldes meestega teistsuguses sotsiaalses reaalsuses. Jack rõhutab, et poisid õpivad füüsilist jõudu, samal ajal kui tüdrukud õpivad tundma sõnakasutuse ja manipuleerimise mõjuvõimu (ibid). Pearson (1997: 17) on samal seisukohal: 10- ja 11-aastaselt saavad tüdrukutest teistmoodi agressorid, kes loobuvad füüsilisest vägivallast ning hakkavad kasutama uutmoodi taktikaid: kiusavad, norivad, teevad teisi lapsi süüdlasteks. Pearson (ibid: 16) tõlgendas sellist käitumist kui „teatavat liiki sotsiaalset manipulatsiooni“, mis sisaldas endas „klatšimist, inetute sõnumite vahetamist, püüdu võita teised enda poolele ja grupist välja jätmist“.

Jacki (2001) arvates tuleneb vägivaldne käitumine nii lapse- ja noorukieas tüdrukutele kui ka täisealiste naistele suunatud kultuurilisest sõnumist: nad ei tohi kõrvale kalduda ettekirjutatud kultuurilisest stsenaariumist. Jacki (ibid) meelest kannavad naised maski, mis ühelt poolt kujutab endast naiste soovimatust kellelegi haiget teha, kuid teiselt poolt kaitseb ning varjab see mask neid. See mask on Jacki sõnul „tehtud stereotüüpilise feministliku käitumise riidest, mida iseloomustab armsus, vaikus ja passiivsus. Säärase strateegilise feminiinsuse kasutamine varjab naiste kavatsust teha haiget, kontrollida ja/või vastanduda teistele“ (ibid: 236-237).

Noored, sh tüdrukud, kasutavad vägivalda toimetulekustrateegiana, s.t nad väldivad sellise käitumisega ohvrirolli sattumist. Seega on vägivalla kasutamine mugav viis, kuidas noored saavad piiratud võimetega probleemses olukorras tugevdada oma positsiooni. Üksteisega suheldes kasutavad noored vägivaldset käitumist rekonstrueerimaks hierarhilisi süsteeme, kus on paika pandud normid ja reeglid (Strömpl et al. 2009). Hierarhia tipus olles saavutab noor omasuguste silmis rohkem populaarsust ja paremaid võimalusi edu saavutamiseks (Corsaro 2005). Sundus olla edukas tekitab aga noortes stressi, mis tihtipeale väljendubki vägivaldses käitumises (Strömpl et al. 2009). Lisaks kehtib ühiskonnas kaksikmoraal: ühelt poolt

innustatakse tütarlaste saavutussoovi ja karjääripürgimusi, käitumuslikult aga toetatakse „naistele omast“ passiivsust ning sõltuvust (Uusikylä 1994).

3.4.1 Ühiskonna mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele

Kultuurilised faktorid mängivad rolli tüdrukute vägivaldse käitumise kasutamise osas. Osad kultuurilised praktikad kas julgustavad või keelitavad agressiivse käitumise esinemist tütarlaste hulgas (Putallaz & Bierman 2004). Igas kogukonnas on kehtiv väärtuste süsteem, mis reguleerib teatud sotsiaalsetes olukordades inimeste käitumist. Iga kogukonnaliige on kohustatud järgima kokkulepituid reegleid. Ebaõnnestudes nende järgimisel, peab inimest karistama paika pandud sanktsioonide kohaselt. Osad kultuurilised praktikad mängivad rolli tütarlaste marginaliseerimisel, sest poisse nähakse domineerivamana kui tüdrukut (ibid). Säärane soolise ebavõrdsuse perspektiiv on kaasa toonud sellise tütarlaste seotuse vägivaldse käitumisega, mille eesmärk on võidelda õiguste ja sotsiaalse tunnustuse nimel ühiskonnas.

3.4.2 Meedia mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele

Meedia on samuti mänginud olulist rolli vägivaldse käitumise püsima jäämisel tüdrukute hulgas. Suur osa meediakanalitest, eriti televisioon, tutvustab tütarlastele vägivaldseid filme, mis võivad neid mõjutada osalema agressiivses käitumises (Putallaz & Bierman 2004). Tehnika areng on samuti muutnud võimalikuks ligipääsu suurele infomahule internetis, mis hoiab kas otseselt või kaudselt alal vägivaldset käitumist. Populaarmedia maskuliniseerib ning demoniseerib agressiivseid naisi, arvates nad välja feminiinsuse kaitsvast sfäärist ning samaaegselt kiites ülejäänud naissugu alahoitava passiivsuse eest (Chesney-Lind & Eliason 2006).

3.4.3 Eakaaslaste mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele

Eakaaslased mängivad indiviidi arengus olulist rolli ja seda eriti noorukieas. Sõpruskond mõjutab tugevalt noore, sealhulgas tüdruku seotust agressiivsusega nagu ka selle seose puudumist. Giordano (1986) kohaselt osalevad tüdrukud, kes veedavad eakaaslaste grupi siseselt rohkem aega poiste seltskonnas, tõenäolisemalt vägivaldsetes tegudes võrreldes nende

tüdrukutega, kes suhtlevad rohkem omaealiste tüdrukutega. Säärased tulemused annavad Giordano sõnul põhjust arvata, et tüdrukud õpivad vägivaldset käitumist poistelt. Mearsi (et al. 1998) kohaselt on poisid rohkem seotud agressiivsete sõpradega kui tüdrukud. Ent see pole ainus põhjus, mis seletaks sugudevahelist erinevust vägivaldse käitumise kasutamisel. Kindlad moraalsed tõekspidamised töötavad kui tõkked eakaaslaste mõju osas ning antud valdkonnas on nais- ja meessugu erinevalt mõjutatav. Tüdrukud, kel on kindlad moraalsed arusaamad ning kes mõistavad hukka vägivaldse käitumise, on „eakaaslaste mõju suhtes eriliselt immuunsed“ (Mears et al. 1998: 263). Olukorras, kus vägivaldse käitumise moraalne hukkamõistmine kasvas, olid mehed võrreldes naistega rohkem tundlikud eakaaslaste mõju suhtes.

3.4.4 Perekonna mõju tüdrukute vägivaldsele käitumisele

Perekondades, kus vanemate ja laste vahel on tugev side, hinnatakse kõrgelt moraalseid väärtusi, mida antakse edasi ja juurutatakse ka lastes (Putallaz & Bierman 2004). Lapsed õpivad austama moraalseid väärtusi ning käituvad vastavalt ühiskonnas eksisteerivatele normidele ja väärtustele, vähendades sellega vägivaldse käitumise esinemisjuhtumeid tulevikus (Prothrow-Stith & Spivak 2006). Teisalt jällegi perekondades, mida iseloomustavad vanematevahelised tülid ja nääklused, õpivad lapsed kasutama vägivaldsust kui võimalust pingete väljaelamiseks/leevendamiseks (Putallaz & Bierman 2004). Seega – suur tõenäosus, et tüdruk, kes on üles kasvanud konfliktises perekonnas, võtab kergemini omaks agressiivsed käitumisviisid kui see tüdruk, kes pärineb stabiilsest perekonnast.

Perekonna roll on otsustada ka selle üle, kui palju ka millist meediat laps tarbib. Vanemad on need, kes püüavad takistada lastel kogemast kahjulikke efekte, mis on tingitud kas meedia poolt vahendatud või muus keskkonnas esinevast vägivallast.

Uurimuste kohaselt on kõige edukam täiskasvanupoolne meediavahendamise vorm aktiivne vahendamine, mille raames teevad vanemad mitmeid kommentaare vaadatava programmi kohta – näiteks vanemad seletavad lapsele, et vägivaldne programm pole päris või et vägivaldsed tegelased pole head (Nathanson 2006). Samuti võivad vanemad innustada lapsi mõtlema tagajärgedele, mis vägivallaga kaasnevad.

Teine vorm vahendamisest on piirav vahendamine, mis viitab reeglitele, mida vanemad laste meediatarbimisele seavad (ibid). Vanematel võivad olla reeglid selle kohta, kui palju nende laps telerit vaatab, kui kaua laps seda vaatab ning millised kanalid ja programmid on aktsepteeritavad. Vanemate otsustada on seegi, kuivõrd ranged on nad reeglite järgimise suhtes.

Kolmas vorm täiskasvanupoolsest meedia vahendamisest on koosvaatamine. Erinevus aktiivse vahendamisega seisneb selles, et koosvaatamine ongi kõigest koos meedia tarbimine ilma olulise diskussioonita sisu teemal (ibid). Koosvaatamise mõju on vägivaldse meedia tarbimisel pigem negatiivne, sest kui vanemad vaatavad vägivaldset programmi koos lastega ja ei ütle midagi, et ümber lükata näidatavat, tõlgendavad lapsed vanemate suhtumist kui näidatud materjali heakskiitmist (ibid).

3.5 Uuringud tütarlaste vägivallast Eestis

Enamik uuringutest keskenduvad füüsilisele agressiivsusele ja vägivallale. Viimasel ajal on uurijad aga keskendanud oma tähelepanu ka teistele vägivallavormidele, mh suhetes esinev vägivald, mis iseloomustab püüdu teha teistele liiga läbi sotsiaalse väljatõrjutuse ja avaliku häbistamise (Moretti et al. 2008). Tüdrukud on seotud suhetes esineva vägivallaga samaväärselt poistega, kuid füüsilise vägivallaga jällegi vähem. Omavahelistes suhetes esinevat vägivalda on võimalik täheldada juba eelkooliealiste hulgas ning lapsed, kes selles osalevad, kannatavad tihti eakaaslaste poolse tõrjutuse all ning neil on suurem risk kannatada eakaaslastega hälbiva suhestumise all (ibid).

2007. aastal viidi läbi suuremahuline uuring, mis käsitles vägivallatõlgendusi 7.-9. klassi õpilaste hulgas (Strömpl jt 2007). Sellest uuringust selgus, et mõlemast soost respondendid seostasid füüsilist vägivalda pigem poistega – umbes kolm neljandikku vastanutest ei nõustunud sellega, et nendealised tüdrukud kasutaksid füüsilist vägivalda (ibid: 74). Samuti selgub uuringust, et ignoreerimist kui kõige varjatumat vaimse vägivalla liiki kasutavad ennekõike tüdrukud (ibid: 79) ning seda peetakse ohvri seisukohast eriti raskeks vaimseks vägivallaks – 9nda klassi tüdrukute hulgas hindas 63% ignoreerimist väga raskeks vägivallaks; sama näitaja oli 8. klassi tüdrukute hulgas 59% ning 7nda tüdrukute puhul 56%.

2006. aastal läbiviidud uuringu eesmärk oli koguda infot alaealiste käitumishälvete (alkoholi ja narkootikumide kasutamine, õigusrikkumiste toimepanek ning koolikohustuse eiramine) leviku kohta (Markina & Šahverdov-Žarkovski 2006). Uuringust selgus, et tüdrukud eristuvad poistest vägivaldse käitumise poolest (ibid: 10). Näiteks vägivallaga seotud õigusrikkumiste küsimuse puhul on poiste tulemused ca kolm korda kõrgemad. 15-aastaste vanuserühma tüdrukutel esineb vägivaldset käitumist võrreldes aasta nooremate ja vanematega kõige rohkem (5%).

Buht, kes uuris tütarlaste kiuslikkust Facebooki-keskkonnas, tõdes, et tüdrukutel on alati mingi põhjus pahatahtlikult käitumiseks (viha, rivaalitsemine jms) (Buht 2012: 49). Tihti peale tuuakse mängu ka vanad probleemid, mis seni jäänud lahenduseta, ning see pikendab veel omakorda konflikti kestust (ibid). Uurimuse tulemustest nähtub, et tüdrukute kiuslikkus on tahtlik, tingitud tähelepanuvajadusest või negatiivsetest emotsioonidest kellegi suhtes ning kiusamise põhjusel puudumisel mõeldakse see välja (ibid: 50).

Strömpl (2002) uuris oma doktoritöö raames kasvatuslike erivajadustega tütarlaste kooli. Treufeldt (2007) uuris konkreetsemalt kasvatuslike erivajadustega koolis õppivate tüdrukute vägivalda tõlgendamist. Sellest uurimusest selgus, et tüdrukute suhtumine vägivalda on kahteline: kui vägivalda kasutatakse enesekaitseks, on see õigustatud (Treufeldt 2007). Need aga, kes on vägivallaga ohvrirolli seisukohalt kokku puutunud, suhtuvad sellesse negatiivselt (ibid). Üldjuhul näevad erikooli tüdrukud vägivalda kui paratamatust, mis kuulub nende igapäevase elu juurde. Kooskora (2006) keskendus oma bakalaureusetöös Kaagvere erikoolis õppinud tüdrukute võimalikule kuritegelikule karjäärile pärast antud koolist lahkumist. Tulemustest selgus, et n-ö „terve perekonna“ puudumine on otseses seoses tüdrukute delikventseks kujunemisel (ibid: 33). 25% tüdrukutest puudus kontakt ja kontroll perekonnas, 17,9% vastanute vanematest ei tegelenud oma tütrega ega tundnud huvi nende tegemiste vastu (ibid: 34).

Üks vägivaldse käitumise liikidest on ka seksuaalne väärkohtlemine, mida tavapäraselt seostatakse meessoost indiviididega. 2004ndal aastal läbi viidud sotsiaaluuringu kohaselt aga leidub väärkohtlejaid ka neidude hulgas, 29% kõikidest väärkohtlejatest olid tüdrukud; antud näitaja on siiski ca 2,5 korda suurem poiste hulgas (71%) (Altosaar 2004: 78), mis kinnitab

üldist seisukohta, et väärkohtleja on ennekõike meessoost. Neito (2012) uuris oma magistrیتöös väärkohtlemise esinemist käimissuhetes. Tulemustest selgus, et 37,9% vastanud tüdrukutest tunnistab mõõduka füüsilise väärkohtlemise toimepanemist (ibid: 29; psühholoogilise väärkohtlemise toimepanemist tunnistasid 47,6% vastanud tüdrukutest (ibid: 31).

4. EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Käesoleva magistrیتöö autor valis uurimisteemaks vägivaldse käitumise ja tüdrukuks olemise vaheliste võimalike seoste väljaselgitamise ennekõike põhjusel, sest antud valdkonda on Eestis võrdlemisi vähe uuritud. Eestis varasemalt läbiviidud uuringud, mis käsitlevad tüdrukute vägivaldsust, keskenduvad ennekõike sellele, kuidas mõistavad tüdrukud vägivalda (Strömpl jt 2007; Treufeldt 2007) ning mil viisil väljendub tütarlaste vägivaldsus (Buht 2012; Neito 2012; Markina & Šahverdov-Žarkovski 2006).

Uurimisteema olulisus väljendub selleski, et vägivallamustrid, mis on pärit lapsepõlvest ja noorukieast, võivad muutuda tulevaste suhete loomise alustalaks (Corsaro 2005). Vägivaldsus on seega suhtepeblem – lapsed, kes käituvad vägivaldselt, võivad kohata raskusi suhetes nii käesoleval ajahetkel kui ka tulevikus. See risk on võrreldes poistega tüdrukute puhul isegi suurem, kuna suhted on tüdrukute ja naiste elus kesksel kohal ning pinged nendes suhetes võivad põhjustada stressi (Underwood 2003). Seetõttu on töö autori meelest vajalik uurida, kuidas oleks võimalik vähendada vägivallamustrite mõju suhete kujunemisel tütarlaste elus.

Käesoleva magistrیتöö eesmärgiks on uurida intervjueritud tüdrukute seisukohtadele toetudes vägivalda tõlgendamist ning selle seotust tüdrukuks olemisega. Samuti püüab autor välja selgitada, kuidas põhjendavad eksperdid, tuginedes igapäevatööst saadud kogemustele, tütarlaste vägivalda kasutamist. Sellest lähtuvalt on autor püstitanud kaks peamist uurimisküsimust:

- kuidas seletavad uuringus osalejad vägivalda ning selle seost tüdrukuks olemisega?
- millest on intervjueritavate meelest tingitud tütarlaste vägivalda kasutamine?

Töös keskendutakse sellele, mida räägivad tüdrukud vägivalda intsidentidest seoses erinevate rollidega (tegijad, ohvrid, pealtvaatajad) ning kirjeldavad antud fenomeni selliselt nagu nemad seda mõistavad. Autor vaatleb käesoleva uurimistöo raames tüdrukuid ennekõike kui vägivaldse käitumise toimepanijaid, s.t kui tegijaid. Ekspertid on antud uurimistöös spetsialistide rollis, kes oskavad täiskasvanu ja spetsialisti positsioonilt tüdrukute vägivaldse käitumise tagamaid seletada.

II PEATÜKK - METOODIKA

2.1 Uurimise metodoloogiline ja teoreetiline lähtekoht

Antud magistritöö kvalitatiivne uurimismeetodi valik on seotud teoreetilise lähtekohaga ehk arusaamisega, et igasugune (k.a tüdrukute) vägivald ühiskonnas on sotsiaalselt konstrueeritud fenomen. Kvalitatiivne meetod võimaldab saada infot sotsiaalsete nähtuste kohta. Sotsiaalsed konstruktid kujunevad inimestevaheliste suhete tulemusena ning uurijad üritavad mõista või tõlgendada neid konstrukte inimeste poolt neile omistatud tähenduste valguses (Denzin & Lincoln 2005). Kvalitatiivmeetodi kasuks otsustas autor ennekõike seetõttu, et eesmärk on teada saada, kuidas vastajad mõistavad ja tõlgendavad uuritavat fenomeni. Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab arvesse võtta uurimuses osalejate kogemusi ja arusaamu, mille põhjal saab uurija hiljem teha järeldusi (ibid). Käesolevas töös võimaldab kvalitatiivmeetod mõista ekspertide ning eri- ja eliitkooli tüdrukute tähenduste süsteemi, millest lähtuvalt nad tütarlaste vägivaldset käitumist interpreteerivad.

Strauss ja Corbin (1990) defineerivad kvalitatiivset uurimustööd kui uurimust, kus tulemuste saamiseks ei ole võimalik kasutada statistilist analüüsi või muid andmeid kvantifitseerivaid meetodeid. Kvalitatiivne uurimus on kindlal ajahetkel ja kindas kohas asetleidev tegevus. Kvalitatiivne uurimus saab alguse oletusest, rolli mängib uurija maailmavaade ning võimalikud teoreetilised lähtekohad. See koosneb kindlatest uurimistegevustest ja tulemuste tõlgendamisest, mis muudavad maailma nähtavaks esitluste seeriaks, sisaldades välitöömärkeid, intervjuusid, vestlusi, fotosid, lindistusi ja uurija enda jaoks koostatud memosid. (Denzin & Lincoln 2005: 3) Uurijad eelistavad töö käigus kujunevat lähenemist probleemvaldkonnale ning teadmiste kogumine on terviklik protsess (Hirsjärvi jt 2005). Sellisel tasandil hõlmab kvalitatiivne uuring tõlgendavat ja tõetruud lähenemist maailmale. Iga juhtumi tõlgendamine peab silmas selle erilisust ning hilisem andmete analüüs viiakse läbi arvestades põhimõtet „üksikult üldisele“ (Strauss & Corbin 1990).

Kvalitatiivmeetod võimaldab koguda informatsiooni probleemvaldkonna seisukohast olulise tähtsusega inimestelt ja uurida, kuidas nemad uuritavat fenomeni mõistavad. Kvalitatiivsete

uurimisprobleemide keskmes on keele ja käitumise abiga vahendatud tähendused (Dey 1993). Nähtustele omistatavad tähendused on sotsiaalselt konstrueeritud, s.t nad on kontekstist sõltuvad (ibid). Kvalitatiivse uurimuse puhul kehtib põhimõte, et püüdluseks on ennekõike leida ja avalikkuse ette tuua tõsiasju, mitte tõestada olemasolevaid (tõe)väiteid (Hirsjärvi jt 2005).

2.2 Andmekogumismeetod

Antud magistritöös kasutati andmekogumismeetodina poolstruktureeritud teemaintervjuud, mida iseloomustab muuhulgas termin subjektiivne teooria. See tähendab, et intervjueritavatel on oma teadmiste süsteem konkreetse teema kohta (Laherand 2008). Antud magistritöö puhul on selleks uurimuses osalejate arusaam sellest, kuidas saab seostada vägivaldset käitumist ja tüdrukukuks olemist.

Poolstruktureeritud teemaintervjuus on olemas intervjueri poolt paika pandud skeem, kuhu kirjutatakse teemavaldkonnad, mida läbiviidavas intervjuus plaanitakse käsitleda. Iga temaatika kohta esitatakse kaht tüüpi küsimusi (Laherand 2008): avatud küsimused, mis on rohkem üldisemat laadi; ning suunatud küsimused, mis tuginevad otseselt kirjanduslikule allikale ja sõltuvad uurija teoreetilistest oletustest. Lisaks eelpool mainitutele on olemas ka vastandavad küsimused, millega püütakse leida kinnitust subjektiivsetele seisukohtadele, mida uurimuses osaleja intervjuu vältel on väljendanud (ibid).

Vaatamata paika pandud skeemile ning konkreetset tüüpi küsimustele, jätab poolstruktureeritud teemaintervjuu uurijale piisavalt otsustusruumi, näiteks võimaldab see küsida küsimusi sellises järjestuses, mis intervjueri jaoks oluline. Ka oma esituslaadilt on küsimused võrreldes struktureeritud intervjuuga rohkem üldisemad.

2.3 Valimi ja uurimuse käik

Käesoleva uurimistöö valim koosneb 12 tüdrukust, kellest 7 õppisid intervjuu läbiviimise ajal kasvatuslike erivajadustega tütarlaste koolis ja 5 Tallinna või Tartu eliitkoolis ning 7 professionaalset, kes oma igapäevatoos on kas kaudselt ja/või otseselt kokku puutunud

vägivaldselt käitunud tütarlastega. Põhjus, miks autor otsustas valimisse kaasata eri- ja eliitkooli tüdrukud, seisneb selles, et autori arvates esindavad nad vastandlikke seisukohti uuritava fenomeni osas. Ekspertide kaasamise kasuks otsustas autor sellepärast, et igaüks neist oli tööalaselt kokku puutunud vägivaldselt käituvate tüdrukutega, mistõttu oskavad nad selgitada ka sellise käitumise tagamaid.

Tüdrukute intervjuud sai käesoleva töö autor Kadi Ilveselt helifailidena ning kuna ta intervjuusid ise ei analüüsinud, siis otsustas ta anda helisalvestused käesoleva magistritöö autorile läbitöötamiseks; autor transkribeeris salvestused ise. Intervjuude eesmärk oli uurida, kuidas eri- ja eliitkooli tüdrukud seletavad vägivaldset käitumist ning kas ja kuidas nad seostavad sellist käitumist tüdrukuks olemisega. Tütarlaste intervjuude puhul polnud koostatud intervjuuküsimustikku, kuid käesoleva töö autor sõnastas intervjuude põhjal peamised käsitletud teemad (Lisa 1).

Ekspertintervjuud, mis annavad antud töösse täiendava panuse, pärinevad käesoleva uurimuse autori bakalaureusetööst. Eksperte intervjuerides valmistas autor ette erinevaid küsimusi, mis tema meelest hõlmasid suurt osa antud uurimisteema erinevatest aspektidest. Küsimused käsitlesid nii tütarlaste vägivaldset käitumist, nende isiklikku kokkupuudet vägivallaga kui ka võimalikke mõjutegureid, mis ekspertide meelest tütarlapsed agressiivsele käitumisele vastuvõtlikuks muudavad (Lisa 2).

Eliitkoolis õppivad tüdrukud leidis Kadi isiklike tutvuste kaudu ning erikooli tütarlastega vestlemiseks võttis ta ühendust kooli direktriisiga. Tüdrukute vanusevahemik varieerus intervjuude läbiviimise ajahetkel 13.-18. eluaastani. Erikoolis tehtud neljast intervjuust oli kolme puhul tegemist paarisintervjuuga, kuna neis osales kaks tüdruku korruga; üks oli personaalintervjuu ühe tüdruku korruga. Eliitkooli intervjuudest kaks olid personaalintervjuud ühe tüdruku korruga ning kolmandas intervjuus osales korruga kolm eliitkooli õpilast.

Ekspertid leidis autor isiklike tutvuste kaudu ning osad ka tänu bakalaureusetöö juhendajale. Spetsialistidega võttis töö autor ühendust interneti ja telefoni teel ning nendega, kes vastasid jaatavalt, leppis autor kokku kohtumisaja ja -paiga. Intervjueritud spetsialistide vanus varieerus 25.-50. eluaastani. Ekspertide hulka kuulusid järgmistel elualadel tegutsevad inimesed: psühholoog, lastekodu juhataja, sotsiaalpedagoog, erikooli sotsiaalpedagoog, psühholoog-pereterapeut, (endine) laste psühhiaatriaosakonna juhataja, alaealiste komisjoni

sekretär. Osa ekspertidest oli senise tööalase karjääri jooksul töötanud ka erikooli kontingendi ja eliitkooli tütarlastega.

Intervjuud tütarlastega toimusid 2010nda aasta maist juulini. Intervjuusid on kokku 7, millest neli toimusid erikooli tüdrukutega ning eliitkooli tüdrukute intervjuudest üks leidis aset Tartus ja kaks Tallinnas. Intervjuude kestus varieerus 30 minutist umbes 1 tunnini. Kadi oli intervjuueeritavad kurssi viinud ka intervjuude salvestamisest.

Intervjuud ekspertidega viis autor läbi ajavahemikus november 2009 – veebruar 2010. Kokku viis autor läbi 7 teemaintervjuud, mille kestused varieerusid 30 minutist kuni 1 tunni ja 30 minutini. Respondendid olid teadlikud intervjuude salvestamisest.

Kõik intervjuud helilindistati ning transkribeeriti hiljem.

2.4 Andmete analüüsimetod

Andmete analüüsimise protsessis kasutas uurimistöö autor induktiivset meetodit – temaatilist analüüsi. Teemaatilises analüüsis on uurija eesmärk identifitseerida need kategooriad, mis tulevad esile andmetest (Howitt & Cramer 2008). Antud meetodi puhul ei ole kategooriad, millesse teemad liigitatakse, enne andmete kodeerimist paika pandud; säärane analüüsimetod viib uurija teemade juurde, mis on andmestikus esitatud varjatud kujul (Ezzy 2002).

Teemade esmane määratlemine ehk avatud kodeerimine kujutab endast avastuslikku protsessi, mis sisaldab tihtipeale eksperimenteerimist (ibid). Glaser (viidatud Ezzy 2002 järgi) kirjeldab avatud kodeerimist kui viisi, kuidas genereerida kategooriatest ja nende omadustest koosnevat olulist kompleksi. Andmed jaotatakse laiali, fragmendid korrastatakse kodeerimise teel uuesti, loomaks uut arusaama, mis uurib samasusi ja erinevusi mitmete juhtumite abil (Ezzy 2002). See viib uute ideede, arusaamade või intervjuus osalenute tõlgenduste uues valguses nägemiseni; säärane samm-sammuline kodeerimine võimaldab uurijal liikuda juba olemasoleva teooria taha, „nägemaks“ andmetes uusi tõlgendusi (ibid).

Andmete kodeerimisprotsessi detailsus varieerub muuhulgas vastavalt sellele, mis suunas uurija soovib, et analüüs kulgeks (Howitt & Cramer 2008). Uurija ülesanne on igal sammul kohandada varasemaid kodeeringuid andmete tervikpildi valguses; eesmärk on saada

andmestikule võimalikult lähedased kodeeringud ilma, et uurijal oleks lisaks veel hulk isikupäraseid kodeeringuid (ibid). Kodeerimisprotsessis on uurija eesmärk identifitseerida teemad, mis integreeruvad oluliste kategooriatega kodeeringutes. Uurija peab suutma sõnastada iga teema niivõrd selgelt, et ka teised saaksid täpselt aru, millega on tegu (ibid).

2.5 Uurimuse eetiline aspekt

Intervjueerimise eelduseks oli intervjueeritavate nõusolek uuritava teemal rääkimiseks. Nõusolek saadi kõigilt osalejatelt. Samuti on oluline tagada intervjueeritavate vabatahtlik osalemine uurimuses (Hirsjärvi jt 2005).

Tagamaks uuringus osalejate anonüümsus, pole autor analüüsi täiendavates intervjuulõikudes välja toonud ühegi intervjueeritava pärisnime.

III PEATÜKK - ANALÜÜS JA ARUTELU

Käesoleva uurimistöo analüüsi ja arutelu osa keskendub intervjueeritud tütarlaste ja ekspertide seisukohtadele, püüdes välja tuua arusaamad, kuidas tüdrukud end läbi vägivaldse käitumise identifitseerivad. Samuti püüab autor välja selgitada põhjused, miks tüdrukud vägivaldset käitumist kasutavad. Uuritavaid gruppe on kokku kolm: eksperdid, kasvatuslike erivajadustega kooli ja eliitkoolide tüdrukud.

1. TAUSTAINFO INTERVJUEERITUD TÜDRUKUTE KOHTA

Käesolev peatükk annab ülevaate intervjueeritud tütarlaste perekondlikest suhetest ning ootustest, mis on tüdrukutele seadnud kodu ja kool.

Enamusele eliitkooli tüdrukutest ei valmistanud intervjuu andmine probleeme – nende jaoks ei tundunud intervjuusituatsioon ebamugav ning tõenäoliselt on nad võrreldes erikooli tüdrukutega harjunud endast rääkima ning oskavad ennast kui tüdrukut analüüsida.

Kasvatuslike erivajadustega kooli [edaspidiselt erikool] tüdrukute puhul oli kõikide intervjuude alguses võimalik tunda teatavat vastumeelsust intervjuu andmise osas. Osad tüdrukud küll leebusid intervjuu edenedes, kuid mõned jäidki võrdlemisi napolisõnaliseks. Säärane suhtumine on ilmselt tingitud sellest, et intervjuusituatsioon oli tüdrukute jaoks võõras.

Erikooli tüdrukutega läbiviidud intervjuude põhjal saab öelda ka, et probleemsete tütarlaste käest on võrdlemisi keeruline saada kätte infot selliste teemade (sh suhted vanematega, kodune keskkond, „halva tüdruku“ silt) kohta, mis põhjustavad neile ebamugavustunnet. Pigem selguvad oluliste teemade tagamaad nende vähete inimeste kuuldes, keda tütarlapsed usaldavad. Kuna erikoolis õppivate tüdrukute elus pole olnud palju stabiilsust, siis on äärmiselt oluline, et tütarlaps tunneks end turvaliselt olukorras, kus ta peab rääkima haigetegevatest nähtustest.

1.1 Perekondlikud suhted

Erikoolis õppivate tüdrukute intervjuudest saab järeldada, et nende senine elukäik pole olnud just kõige kergem. Tüdrukute jutustuste kohaselt puuduvad nende elus isikud, kes valvaks või kontrolliks nende tegemisi. Samuti ei ole nende suhted vanematega kuigivõrd lähedased. Osa tüdrukutest siiski tõdesid, et nad sooviksid vanematega suhelda rohkem kui erikooli tingimused lubavad, näiteks tunnevad mõned tüdrukud, et ei saa külastuspäevadel piisavalt perega koos olla. Paraku jäi vaid üksikute tüdrukute puhul kõlama see mõte, et perega koos aja veetmine on nende jaoks oluline.

Küsimusele, kas ja millised on nende jaoks eeskujudeks olevad inimesed, vastas enamik erikooli tüdrukutest, et nende elus selliseid inimesi pole. Paari tüdruku puhul olid iidoliteks tuntud välismaised staarid, kes paistsid veel mõni aeg tagasi silma skandaalse käitumise poolest ning olid seetõttu tihti meedia tähelepanu all. Tüdrukute sõnul meeldib neile kuulsuste juures nende otsekoheesus, teatav ülbus ning oskus enda eest seista ja mitte lasta teistel ennast mõjutada. Võib seega eeldada, et tüdrukud hindavad neid omadusi kõrgelt, kuna soovivad teatud olukordades ise samasugused olla. Ühel erikooli tüdrukul oli ka teine eeskuju – lähedane täiskasvanud tuttav, kes on tüdruku sõnul talle ema ja parima sõbranna eest ning kes hoolib temast rohkem kui tema enda ema. Seega ei näe erikooli tüdrukud ka oma vanemaid eeskujudena.

Eliitkooli tüdrukute intervjuude põhjal saab öelda, et tüdrukud tegelikkuses ei teadvusta seda, et nende kodune kasvatus võrreldes teistega kuidagi teistsugune oleks, küll aga mõistavad nad, et tingituna eliitkooli õpilase staatusest, on vanemad nende arendamisel rohkem vaeva näinud:

„Aga meie kool on nagu seeme, /.../ kui tuleb mingi täiesti ilma ettevalmistuseta kuskilt, okei ma ei taha halvustada, aga täiesti tänavalt üks laps, siis see seeme ei hakka seal vilja kandma, et see peab ikka olema vanemad teinud natukene eeltööd /.../ ja lapsed ka /.../ et ei saa päris nii tulla, et sa ei oska mitte midagi.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Tüdrukute jutustuste kohaselt sisendatakse neile kodus, et eliitkooli õpilastele on ette nähtud vaid kõrgeimad ametipositsioonid ning tagatud sissesäämine parimatesse ülikoolidesse. Säärane tegevus võib neis kujundada kallutatud uskumusi selle kohta, et nad on edukad

ükskõik mida nad ka ette ei võtaks. Ent alati pruugi kõik paikapandud plaanide kohaselt siiski õnnestuda ning sellisel juhul on nende jaoks pettumus sedavõrd suurem, kuna neile on kinnitatud, et nad on parimad.

1.2 Pere ja kooli ootused

Pere ootustest erikooli tüdrukud intervjuudes ei rääkinud. Intervjueeritavad ei toonud välja ka konkreetseid koolipoolseid ootusi. Erikooli tüdrukud on teadlikud sellest, et nad käivad ühiskonna mõistes teistsuguses koolis, seetõttu naljatlesid ka osad intervjueeritud tüdrukud selle üle, et nende puhul ongi tegemist „eriliste“ tüdrukutega. Osad neist, kes olid veidi iroonilisemad, ütlesid enda (ja koolikaaslaste) kohta lausa „erivajadustega tüdrukud“. Tegelikuses võib seal taga olla nendepoolne kurb tõdemus, et nad ongi tembeldatud ühiskonna silmis probleemseteks ning neil on raske, kui mitte et võimatu sellist kuvandit muuta. Tüdrukud on teadlikud sellestki, millised kuuldused erikooli õpilaste kohta levivad. Samas ei oska erikooli õpilased oma kooli ning sealset keskkonda halvas mõttes „erilisena“ näha, kuna nende jaoks on koolis toimuv igapäevane ning mitte sugugi midagi märkimisväärselt erinevat nende elust enne sellesse kooli sattumist.

Eliitkooli tüdrukute sõnul oodatakse neilt koolis rohkem kui eliitkooli poistelt. Samuti tunnistasid osad neist, et teatud olukordades tahaksid nad parema meelega olla poisid, kuna eliitkoolis tundub poistel olevat rohkem privileege. Osad tüdrukud kirjeldasid näiteks, et käsitöötunnis peavad nemad vajaminevad materjalid ise ostma, ent poisid ei tee selles tunnis suurt midagi. Samuti tunnistasid tüdrukud, et kuna suur osa õpetajaskonnast on naissoost, siis kipuvad nad just poiste hulgast valima endale lemmikuid; privileeeritud poisid võivad käituda isegi reeglitevastaselt, kuid karistada nad selle eest ei saa. Tüdrukute sõnul on neile kehtestatud reeglid palju karmimad – kui keegi tüdrukutest käitub valesti, püütakse tüdrukud avaliku noomimise kaudu panna mõistma, et selline tegevus on lubamatu ning säärasele käitumisele järgnevad sanktsioonid. Avalik häbistamine toimub eliitkooli tüdrukute sõnul ka tingimustes, kui mõni tüdruk on saanud tavapärasest halvema hinde. Seega tundub, et seostades tüdrukute halvad hinded piinlikkustunde ning soovimatu tähelepanuga, loodetakse innustada neid paremini õppima ja edaspidiselt selliseid olukordi vältima.

Tüdrukute sõnul ootavad vanemad neilt üldjuhul sama, mis koolgi – kõige olulisem on väga headele hinnetele õppimine. Eliitkooli tüdrukud seda otse välja ei öelnud, kuid kohati jäi mulje, et ka hinne „4“ valmistab nende jaoks pettumust ning see võib kaasa tuua vanemate pahameele. Teine valdkond, milles tüdrukute sõnul kodu ja kool ühel meelel on, puudutab eliitkooli tütarlastele sobilikku käitumist – neile on varasest lapsepõlvest peale õpetatud ühiskonnas silmis õigeid käitumismaneere. Käitumuslikud reeglid sisaldavat infot näiteks sellegi kohta, mida tüdrukud võivad/ei või teha ja kellega neil sobib/ei sobi suhelda. Kolmas oluline teema, mida eliitkooli tüdrukute sõnul nõutakse nii kodus kui koolis, on korrektne välimus. Näiteks tõi üks tüdruk välja, et teksade kandmine ei ole soovitud ka väljaspool kooli, mille peale teine vastas naljatledes, et ilmselt on tema siis ainus mässumeelne.

Eliitkooli tüdrukute sõnul oodatakse neilt igas olukorras häid tulemusi, kuid vastutasuks ei saa nad koolist piisavalt tunnustust tehtud töö ja saavutatud edu eest. Tüdrukud tõdesid kohati isegi pettunult, et tähelepanu pööratakse vaid situatsioonidele, kus keegi on midagi valesti teinud. Seega tundub eliitkoolis olevat kasutusel olukorras, kus keegi on eksinud, näpuga näitamise taktika, kuid edukus ja head tulemused on iseenesest mõistetavad ning nende eest ei ole oluline kedagi kiita.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et erikooli tüdrukute perekondlik olukord on võrreldes eliitkooli õpilastega probleemsem, kuna neil puuduvad tihedad sotsiaalsed sidemed vanematega. Ka Kooskora (2006) leidis, et erikooli tütarlaste perekondi iseloomustavad nõrgad sotsiaalsed sidemed. Erikooli tüdrukute läbisaamine perekonnaga on pingestatud ning nad ei teadvusta vanemaid eeskuju andvate indiviididena. Eliitkooli õpilaste puhul on küsimus pigem kasvatuslikus aspektis – neilt oodatakse eliitkooli õpilastele omast enese ülalpidamist nii koolis kui ka väljaspool. Erikooli tüdrukutele pole nende enda sõnul esitatud konkreetseid ootusi; ühiskond ei teadvusta neid „tõeliste“ tüdrukutena, mistõttu suhtutakse neisse teatava eelarvamusega. Erikooli tüdrukud omaks võtnud erikooli õpilase staatuse ning nad ei näe koolikeskkonda negatiivses mõttes „erilisena“.

2. VÄGIVALLA MÄÄRATLEMINE

2.1 Erikooli tütarlaste arusaamad vägivaldast

Erikooli tüdrukuid saab seostada „paha tüdruku feminiinsuse“ perspektiiviga (Messerschmidt 2004). Selle kooli õpilased ei püüagi ennast väljapoole vägivaldsust asetada; intervjuudes tunnistasid tüdrukud avalikult (ka täiesti võõrale uurijale), et käituvad vägivaldselt. Erikoolis õppivate tütarlaste jaoks on vägivaldne käitumine loomulik, mistõttu ei tunne nad oma käitumises ära vägivaldset aspekti. Kuna ekspertide sõnul on nende suhtumine vägivalda kujunenud „soosivaks“, siis peavad nad sellist käitumist normaalseks. Samuti, kui neilt küsiti selle kohta, miks neile meeldib olla tüdruk, aga mitte poiss, siis tõid kõik tüdrukud esimesena välja naiseliku välimuse aspekti ning tõdesid, et tüdrukud on ilusamad, nad saavad kanda ilusaid riideid ning neile pööratakse kõige selle eest ka tähelepanu. Seega ei erista erikooli tüdrukud vägivaldset käitumist tüdrukuks olemisest.

Erikooli tüdrukute intervjuudest jäi kõlama arusaam, et nemad mõistavad vägivalda all pigem füüsilist agressiivsust. Üldiselt ei kasutanud erikoolis õppivad tüdrukud väga tihti sõna „vägivald“, vaid rääkisidki otse, et kaklevad, löövad, tirivad juustest, peksavad, panevad litri kirja. Ilmselt pole nad oma käitumist analüüsinud sellest perspektiivist, kas tegemist võib olla vägivaldaga. Samuti, erikooli tüdrukute arusaamine sellest, mis on vägivald, võib olla erinev ühiskonnas kehtivast ning nad ei pruugi mõelda sellistes kategooriates ega kasutada selliseid termineid.

Strömpli (jt 2007: 38) uurimuse raames intervjuueeritud noored seletasid enda suhtumisele toetudes, et „tüdrukut, kes teisi füüsiliselt ründab, kujutatakse pigem „närvihaige“ kui julge ja võimuka inimesena. Kaklused ei kuulu feminiinsuse juurde“. Seetõttu saavad tüdrukud, kes endale sellise käitumisviisi valivad, üldise hukkamõistu osaliseks, sest ühiskonnas kehtivate soostereotüüpide järgi on vägivaldsus naissoost isikutele ebasobiv (Putallaz & Bierman 2004). Erikooli subkultuuris selline soostereotüüp suurt kõlapinda ei leia, kuna sealsete õpilaste silmis ei käitu vägivalda kasutatav tütarlaps ebasobivalt – intervjuueeritavatest nõustus vaid üks kehtiva arusaamaga, mille kohaselt ei tohi tüdruk vihaseks saades vägivaldselt käituda.

2.2 Eliitkooli tütarlaste arusaamad vägivallast

Eliitkoolis õppivad tüdrukud on vägagi teadlikud sellest, kes nad on ja mida neilt oodatakse. Suuresti on need teadmised tingitud sellest, mis neile kui osale „eliidist“ on lubatud ja mis keelatud. Tüdrukud oskavad hinnata sedagi, milline käitumine on neile sobilik ning milline peab üks eliitkooli õpilane olema, et ühiskond teda aktsepteeriks ning vastavalt staatusele kohtleks. Seetõttu on ka vägivaldsus midagi sellist, mida intervjueritud eliitkooli tüdrukud enda isiksusega ei seosta; nende arvates kasutavad probleemsituatsioonide lahendamisel vägivalda „need, kes ei käi eliitkoolis“, kuna eliitkoolis õpetatakse, kuidas peab käituma. Samuti võib eliitkooli intervjuudest täheldada suhtumist, et vägivaldne käitumine ei ole vastuvõetav ka eliitkooli tüdrukutega igapäevases sotsiaalses interaktsioonis osalejate jaoks. Seega tundub, et nende jaoks on agressiivsus midagi sellist, millest üks endast lugupidav tütarlaps hoiab eemale, kuna see mõjutab üldsuse silmis negatiivselt kuvandit temast.

Intervjueritud eliitkooli tüdrukutest ei rääkinud keegi, et oleks kuskilt kuulnud tüdrukute vägivaldsest käitumisest, sest tüdrukud, keda nemad teavad, ei ole agressiivsed (Seifert et al. 2012). Üks eliitkooli osaleja ütles lausa, et see on imelik, kui tüdrukud omavahel kakleksid; see on ilmselt tingitud arusaamast, mille kohaselt naised ei tohi kõrvale kalduda ettekirjutatud soonormidest (Jack 2001). Nende jaoks on ka füüsiline agressiivsus kui nähtus võrdlemisi võõras, kuna nende isiklik kokkupuude sellega on minimaalne. Ollakse justkui kuskilt kuulnud füüsilistest vägivallajuhtudest, kuid täpsem info selle kohta puudub:

„Tavakoolides on kõige rohkem seda, ma arvan. /.../ meil ei ole nagu sellist, et keegi kakleks omavahel /.../“ (Eliitkool, 13-aastased)

Samuti olid tüdrukud seisukohal, et tegelikkuses on vägivaldne käitumine lubamatu. Samas kui tüdrukud antud teema üle rohkem arutlesid, jõudsid nad seisukohale, et sellist käitumist saab siiski seostada nooremate eliitkooli õpilastega ning olid arvamusel, et kui midagi sellist juhtub, siis tavaliselt ikka poiste vahel:

„Tegelikult põhikoolis vist oli mingi vahepeal, et keegi, noh põhikool on veidi vabam ka, et oligi, mingi keegi läks väga kurjaks kellegi peale ja siis andsid talle täiega litri kirja.“ (Eliitkool, 18-aastane)

Väljend „litri kirja“ ilmnes ka erikooli tüdrukute intervjuudest, intervjuueeritavad kirjeldasid isiklikke kokkupuuteid vägivallaga. Samas ei kasutanud ükski teine eliitkooli tüdruk antud

väljendit ning ka konkreetne lõik ei kirjeldanud eliitkooli tüdruku otsest kokkupuudet vägivaldaga.

Eliitkooli tüdrukute intervjuudest selgus, et selliste koolide tüdrukud kasutavad omavahelistes suhetes pigem vaimset vägivalda (Gilbert 2002). Nad tõid intervjuudes välja mõisteid nagu norimine, põlastamine, mõnitamine, solvamine, mis koonduvad ühisnimetaja „suhtes esinev agressiivsus“ alla (Dellasega 2010). Näiteks kirjeldasid osad eliitkooli õpilased juhtumeid, kus kaasõpilast on nimetatud „tuupuriks“ ja „nohikuks“ ning tõdesid, et eriti esineb halvasti ütlemist tundides, kus kiusatavad õpilased kõige paremini hakkama ei saa. Suhtes esinev vägivaldsus ilmneb kõige tugevamalt teismeea algusaastail, mil tüdrukud kasutavad erinevaid käitumisi, tegemaks haiget füüsilise sekkumiseta. Sõnasõjad jäetakse tihtipeale tähelepanuta, öeldes, et „tüdrukud lihtsalt on sellised“ või „see tüdruk on lihtsalt kade“ (ibid: 7).

Osade eliitkooli tüdrukute intervjuudest selgus, et õpilaste omavahelised mängud võivad samuti osutada vägivaldseks käitumiseks kellegi suhtes. Näiteks rääkis üks eliitkooli õpilastest, kuidas teda valiti ükskord klassi kõige „nõmedamaks“ inimeseks. Seda olukorda kirjeldades tõdes ta ka, et too hetk tegi selline käitumine väga haiget, ent praegu tagasi mõeldes ajab see pigem naerma. Võib eeldada, et tegelikkuses pole ka käesoleval hetkel konkreetne intsident naljakas, kuid oluline on jätta muljet, et tegemist on nooremas eas tehtud rumalusega, mitte vägivaldaga. Üleüldsegi võis eliitkooli tütarlaste intervjuudest täheldada suhtumist, et nende koolis esinev vägivaldsus on tegelikult kellegi rumal nali, mitte otseselt kellegi vastu suunatud agressiivne käitumine; seda väites püüdsid nad ilmselt eliitkoolis esinevat vägivalda neutraliseerida (Sykes & Matza 1957) ning intervjuueerijale enda koolist head muljet jätta

2.3 Spetsialistide arusaamad vägivaldast

Ekspertide meelest nähakse vägivaldانا tihti vaid füüsilise jõu kasutamist kellegi (tavaliselt endast nõrgema) vastu; säärane lähenemine on aga liialt kitsendav, sest tähelepanuta jääb emotsionaalne vägivald.

Eksperdid tõdesid intervjuudes, et ekslik on arvata nagu tütarlaste vägivald on vaid psühholoogilist laadi; oluline on teadvustada neidki vägivaldaliike, mis oma olemuselt on

varjatunud ning muuta need üldsuse silmis arvestatava olulisusega kitsaskohtadeks, millega peab tegelema:

„Üldsus ei pööra kunagi vajalikku tähelepanu tüdrukute vägivaldale, kuna pahad on ju ainult poisid, sest poiste protest on enamuses avalik ja nähtav. Vaimne vägivald on nutikama ja kavalama vastase vägivald, vaimse terroriga on võimalik isegi rohkem kahju teha kui füüsilise vägivaldaga. Vaimne terror ei paista füüsiliselt kellelegi silma, seda on raskem ja vahel ka võimatu tõestada.“ (Sotsiaalpedagoog)

Kuigi vägivalda instrumentaalset olemust seostatakse ennekõike meestega (Campbell 1993), selgus ekspertintervjuudest, et tegelikkuses võib vägivaldsete tüdrukute puhul täheldada samasugust lähenemist agressiivsusele: nende jaoks on oluline realiseerida oma üleolekut selleks, et teisi enda tahte allutada. Seega võib järeldada, et vägivaldajana tajutakse ennekõike sellist käitumist, mille eesmärk on teist inimest tema tahte vastaselt negatiivselt mõjutada. Vägivaldsus muutub aktuaalseks ka olukorras, kus ei osata probleemsituatsiooni rahumeelselt lahendada. Ekspertide meelest on lubamatu liigitada füüsilist agressiivsust vägivaldaks ning emotsionaalset mitte – teise inimese alandamine/solvamine on samaväärne vägivald kui kellelegi kallale minemine. Emotsionaalse vägivalda talumine on ohvri jaoks tihtipeale isegi rusuvam (Strömpl et al. 2009).

Füüsilisele agressioonile eelneb tavaliselt emotsionaalne vägivald, mis võib aga jääda märkamatuks. Psühholoogidest eksperdid on seisukohal, et vägivaldsus on nähtav kuni koolieani, pärast seda muutub see varjatumaks ning selles on tüdrukud poistest osavamad. Alaealiste komisjonis töötav ekspert tõdes, et tema tegeleb igapäevatöö raames enamjaolt vaid Karistusseadustiku alusel vägivallateoks tunnistatud juhtumitega:

„/.../ alaealiste komisjon lahendab materjale, mis on nüüd saadetud, noh vägivallajuhtumite puhul prokuratuurist või politseist koos selle määrusega, mis tõendab seda õigusrikkumist /.../“ (Alaealiste komisjoni sekretär)

Õigusvaldkonnas tegelevad spetsialistid lähtuvadki enamasti vägivalda defineerimisel Karistusseadustikust (Soo jt 2009). Ka ülejäänud ekspertidele oli jäänud mulje, et emotsionaalne agressiivsus ei oma üldsuse silmis „õige vägivalda“ tundemärke. Ent nende sõnul on emotsionaalne vägivald sedavõrd ohtlikum, kuna õõnestab enesehinnangut ja minapilti, mis võib omakorda tuua kaasa olukorra, kus indiviidi täisväärtuslik areng on häiritud.

Ent nagu tõdes ka alaealiste komisjoni sekretär, ei anna kellegi teise vastu suunatud emotsionaalne vägivald Karistusseadustiku kohaselt välja vägivallajuhtumi mõõtu:

„/.../ mina ikkagi nagu defineerin kõiki asju nagu selles mõttes karistusseadusest, endise politseinikuna, karistusõigusest lähtuvalt, et on vägivalda tegu, kus teisele inimesele kujutatakse, noh tehakse füüsilist valu.“ (Alaealiste komisjoni sekretär)

Ka ülejäänud eksperdid tõdesid intervjuudes, et vahepeal tundub nagu ametlikul (ja ka avalikul) tasandil tunnustatakse õigusrikkumisi vägivaldsetena ainult siis, kui tegemist on kellelegi füüsilise kahju põhjustamisega.

Intervjueeritud eksperdid tõdesid, et tihti võib inimestevahelistes suhetes esineda ka sellist vägivalda, mida ei osata vägivallana teadvustada, veelgi enam, teha midagi, et seda ennetada:

„/.../ kui kuulad, et see või teine asi on lapse jaoks nagu vägivald siis, hakkad mõtlema, et aga ma olen ise ka niimoodi teinud ja öelnud, et tegelikult need avastused tulevad, et need ei ole igal inimesel peas eksju. Et igapäevases suhtlemises võid ka lapsele /.../ haiget teha eks.“ (Erikooli sotsiaalpedagoog)

Spetsialistide sõnul kasutatakse igapäevases suhtluses ning probleemide lahendamisel suhtlemistõkkeid, mis raskendavad üksteisest arusaamist ning teineteise mõistmist. Seetõttu jäävad mitmed probleemolukorrad lahenduseta.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et erikooli tüdrukute sõnul esineb nende koolis nii füüsilist kui emotsionaalset vägivalda, ent juhtumid, mida intervjueeritavad ise kirjeldasid, seostusid füüsilise vägivallaga. Eliitkooli tüdrukud tõdesid, et nende koolis kasutatakse ennekõike emotsionaalset vägivalda, mida ka nad ise olid kogunud.

Nii eri- kui ka eliitkooli tüdrukud tõdesid, et ühiskonna silmis pole tüdrukutele vägivaldne käitumine lubatud. Ent kuna erikooli tüdrukute jaoks on vägivaldsus igapäevane nähtus, ei oska nad enda käitumises vägivaldsuse negatiivset aspekti ära tunda. Eliitkooli tüdrukud tunnistasid, et nende kokkupuude vägivaldsusega on minimaalne.

Experdid olid seisukohal, et vägivaldset käitumist kirjeldades on oluline pöörata võrdselt tähelepanu kõikidele erinevate vägivallaliikidele ning mitte marginaliseerida emotsionaalse agressiivsuse mõju indiviidile.

3. TÜDRUKUTE VÄGIVALDSE KÄITUMISE KIRJELDUS

Ühiskonnas on kinnistunud arusaam, mille kohaselt seostatakse feminiinsust mitte-agressiivsuse, passiivsuse ning vägivallatusega (Burman et al. 2003). Sellest lähtuvalt rikuvad vägivaldselt käituvad tüdrukud justkui kõiki ühiskonna poolt paika pandud kultuurinorme ning ekspertide sõnul nähakse nende poolt korda saadetud vägivallategusid seetõttu eriti tõsise probleemina. Kuna tütarlaste vägivaldsust ei ole vaatamata ajastule aktsepteeritud üheski ühiskonnas, siis sisendatakse neile juba lapseas, et agressiivne käitumine on midagi tüdrukutele ebasobilikku ning täiskasvanuks saamise protsessis õpivadki osa tüdrukuist nägema vägivaldsust millegi sellisena, mille pärast peab häbi tundma (Campbell 1993).

Järgnevalt tuleb lähemalt juttu sellest, kuidas tüdrukud ning spetsialistid kirjeldavad tüdrukutele omast vägivaldset käitumist. Tüdrukute tõlgenduste osas toob autor muuhulgas välja vägivallajuhtumi osapooled, poiste ja tüdrukute vägivaldsuse erinevused ning hea ja halva tüdruku vägivaldse käitumise eripärad.

3.1 Tüdrukute seisukohad

3.1.1 Vägivallajuhtumi osapooled

Erikooli tüdrukute juttudest selgus, et nende koolis jagatakse tüdrukud kahte kategooriasse: need, kes võivad teistega vägivaldselt käituda, ja need, kellele ei ole see lubatud. Kõikide tüdrukute intervjuudest käis läbi mõiste „bossid“ – tegemist on erikoolis õppivate staažikate olijatega, kes on aastate jooksul saavutanud teatava eelise teiste õpilaste ees. Tüdrukud teadsid rääkida, et kunagi eksisteeris koolis hierarhiline võimustusüsteem, kus iga uus tulija alustas redeli madalaimalt pulgalt.

Ka tänapäeval eksisteerib erikoolis samasugune võimuhierarhia, kuid seda püütakse taastoota varjatult. „Bossid“ liiguvad tavaliselt ringi saatjaskonnaga, sest nagu erikooli vastajad tõdesid, siis ühe-kahekesi ei julge keegi midagi teha. Käesoleval ajaperioodil pole „bossindus“ erikoolis küll enam niivõrd populaarne, kuid vanemad olijad tunnevad ennast võrreldes teistega siiski privilegieeritumatenä. Seega võib öelda, et erikoolis kasutavad vägivaldset käitumist teatud mõttes kooli populaarsed õpilased, kuigi sealses keskkonnas on populaarsus saavutatud pigem hirmuvalitsusega.

Eliitkooli tüdrukute intervjuudest selgus, et nende koolis on vägivaldne käitumine seotud väikse grupi tüdrukutega, kes moodustavad teatud mõttes „eliidi“. Kuigi vaid üks eliitkooli tüdrukutest kasutas selliseid tüdrukuid iseloomustades mõistet „õelad tüdrukud“ (*mean girls* – ingl. k), siis tegelikkuses rääkisid ka teised tüdrukud sarnastest seltskondadest:

„Päris suur punt on neid, no igalpool trennidest ja nad käivad kõik koos läbi, igasugustel pidudel /.../ nad on hästi julged ja kannavad kõige popimaid riideid.“ (Eliitkool, 13-aastane)

„Õelaid tüdrukuid“ kirjeldades töid eliitkooli intervjueeritavad välja, et tavaliselt hoiavad nad omaette ning peavad ennast teistest paremaks. Õelatele tüdrukutele on oluline pälvida kaasõpilaste tunnustus ning tähelepanu (Underwood 2003). Tüdrukute kirjelduste põhjal saab järeldada, et säärase tütarlaste vägivaldne käitumine kaasõpilaste suhtes on tingitud vajadusest olla kaasõpilaste silmis aukartustäratav ning teatud mõttes kuulus; seetõttu võib juhtuda, et nad püüavad ennast ümbritseda selliste inimestega, kes aitavad neil seda staatust omandada:

„Sõbranna /.../ tegi kollektiooni pintsakutest ja see oli suht edukas... koolis keegi varem ei teadnud, et ta õmbleb ja teeb ja siis järsku pow! Igast nurgast hakkas tulema mingi, et tõesti nagu mingi surnust ülestõusnud (naerab), et see on nagu tegelt jube kahtlane, et kuidas inimesed poevad lihtsalt külje alla, kui sa millegi heaga hakkama oled saanud, aga muidu sa oled nii tähtsusetu.“ (Eliitkool, 18-aastane)

Sellistele tüdrukutele on omane end läbi välise olemuse defineerida. See on eliitkooli tüdrukute sõnul tingitud tõsiasjast, et mõnes muus valdkonnas (õppimine) jääb neil eliitkooli õpilase kuvandi osas paika pandud omadustest vajaka. Siinkohal saab eliitkooli „õelate tüdrukute“ säärast käitumist võrrelda erikooli tütarlaste omaga, kuna ka nende puhul on käitumise taga tähelepanuvajadus ning nendegi jaoks pole oluline, kas see on positiivne või negatiivne – nad püüavad sellise käitumisega kompenseerida muid puudusi.

3.1.2 Heade ja halbade tüdrukute vägivaldse käitumise võrdlus

Peamiselt puudutati sildistamise kontseptsiooni erikooli tüdrukute intervjuudes, kuna keskenduti palju „hea tüdruk – halb tüdruk“ käsitlusele. Tüdrukud seostasid vägivaldset käitumist ennekõike n-õ halbade tütarlastega. Kui neilt küsiti, kumba kategooriasse nad ennast

ise liigitaksid, siis varieerusid tüdrukute vastused ühest äärmusest teise. Tüdrukute sõnul võivad kõik olla korralikud, kui vaid endal tahtmist on. Samas jällegi tõdesid erikooli tüdrukud, et kui nad suudaksid ühiskonna mõistes olla „korralikud“, siis nad sellises koolis ei õpiks.

Erikoolis õppivad tüdrukud on ühiskonnas sildistatud rolliootustele mittevastavalt käituvateks hälbijateks. See on tugevalt mõjutanud erikooli õpilaste mina-pilti. Sildistamine on tingitud inimeste piiratud maailmapildist, mis toob kaasa negatiivse suhtumise teatud inimrühmadesse. Sildistamisteooria väljendub arusaamades, et konkreetne isik või grupp isikuid on mingi(te)l põhjus(t)el vähem väärt kui ülejäänud ühiskonnaliikmed (Becker 1963). Beckeri (1963) sõnul on hälbekäitumine seepärast hälbeline, et inimesed seda käitumist nõnda sildistavad. Sildistamise tagajärjeks on stigma ehk moraalse halvustamise märk, ent hälbelise käitumisega inimene ei muutu seepärast veel hälvikuks. Hälvikuks muutub inimene sellisel juhul, kui ta stigma omaks võtab.

Kui tüdrukutel paluti kirjeldada pahade ja heade tüdrukute vahelisi erinevusi, siis oli vastusest võimalik täheldada seda, et „paha tüdruk“ on nende arvates selline, kes käitub igas mõttes halvasti:

„Paha tüdruk on selline, kes varastab ja peksab näiteks /.../ ja ei käi koolis, pidutseb kooli ajal /.../ ei ööbi kodus.“ (Erikool, 15-aastased)

„See, kes koguaeg solvab teisi või tahab paha teistele teha, ässitab teisi tema kallale /.../ teeb lihtsalt pättust, varastab kõik, lõhub aknaid.“ (Erikool, 16-aastased)

Enda kategoriseerimisel olid tüdrukud seisukohal, et nad on natukene mõlemat, kuna nemad kõiki pahale tüdrukule omaseid tegevusi ei tee:

„Minul ka kõik ei kehti, mina näiteks ei peksa, mulle ei meeldi peksmine üldse.“ (Erikool, 15-aastane)

Seega tegelikkuses ei liigita erikooli tüdrukud ennast ühte konkreetsesse kategooriasse, kuna nad ei pruugi ennast läbini halvana näha. Nende jaoks on kaklused, tülid, halvasti ütlemine jms osa igapäevaelust. Nad küll teavad, et sellist käitumist ei tolereerita ülejäänud ühiskonnaliikmete poolt, kuid neil puudub praktika teistsuguseks käitumiseks. Võib ka eeldada, et kuna ühiskond hindab kõrgelt „korralikke tüdrukuid“, siis tahavad ka erikooli

tüdrukud ennast sellisteks pidada. Samas võis ka juhtuda, et nad ei tahtnud ennast võõrale intervjuueerijale väga pahelisena esitleda.

Intervjuude põhjal saab öelda, et vägivaldne käitumine on üks mõõdupuudest, millest lähtuvalt erikooli tüdrukud ennast n-ö heade tüdrukutega võrreldes positsioneerivad. Erikooli tüdrukute arusaamade kohaselt oodatakse korralikelt tüdrukutelt ennekõike häid õppetulemusi, enese viisakat ülalpidamist ning erikooli õpilaste nägemuste kohaselt korralikud tüdrukud ei kakle; enda kohta nad paraku sama öelda ei saa.

Intervjuude põhjal võib oletada, et erikooli tüdrukud pigem usuvad sellesse ideesse, et nad saaksid probleemsituatsioonis hakkama ilma vägivaldta; intervjuueeritud spetsialistide sõnul on sellises olukorras pime viha esimene emotsioon, mis neid tabab, ning seetõttu lihtsam otsustada tuttavate probleemide lahendamise meetodite kasuks. Ekspertintervjuudest võib järeldada, et selline muster on tingitud tüdrukute perekonnast, kus nad on vägivalda pealt näinud ja/või ise kogunud, ning sõpruskonnast, kus säärast käitumist praktiseeritakse ning kõrgelt hinnatakse.

Tehnoloogia arenguga on üha rohkem populaarsust koguma hakanud internetivägivald. Antud vägivaldaliik võimaldab noortel erinevaid kanaleidpidi üksteist piinata, säilitades sealjuures täielik anonüümsus. Sõnumineerimine (*instant messaging* – ingl. k), blogid ja isiklikud kodulehed võimaldavad noortel praktiseerida uut ning kõikjale ulatuvat agressiivsuse vormi (Blair 2003: viidatud deLara 2008 järgi). Olles mitte kohustatud nägema teise inimese ahastust, on lihtsam psühholoogilist rünnakut realiseerida. Osade psühholoogide kohaselt ütlevad noored sellistes tingimustes asju, mida nad mitte kunagi näost-näku teisele inimesele ei ütleks; see on suuresti tingitud tõsiasjast, et puudub teadmine kahju ulatusest, mis säärase agressiivsusega kaasneb (Harmon 2004: viidatud deLara 2008 järgi).

Kui intervjuueeritud tütarlastelt uuriti internetivägivalla kohta, siis oskasid vaid eliitkooli tüdrukud antud teema kohta arvamust avaldada:

„Mingi aeg oli küll, et just nende varikontode tekitamiseks, siis kui see Rate veel nii populaarne oli, tehtigi mingid varikontod ja saadeti nõmedaid kirju ja oldi anonüümsed, aga see oli ka rohkem nagu puberteediea asi.“ (Eliitkool, 18-aastane)

„Näiteks, teised ütlesid talle, et ta teeks Orkuti ja Rate-i endale kasutaja ja siis ta tegigi endale kohe. Ja siis pani endale sinna mingitest loomadest või kaladest pildid, ja siis ta (naeruturtsak), keegi kommenteeris kohe, et mingi „nii udused“. (Eliitkool, 13-aastane)

Säärane olukord võib olla tingitud sellest, et kuna erikooli tüdrukute võimalused interneti tarbimiseks on vägagi piiratud, ei satu nad väga tihti sellisesse situatsiooni.

3.1.3 Poiste ja tüdrukute vägivaldse käitumise võrdlus

West ja Zimmermanni (1987) kohaselt jagunevad naised ja mehed läänelikus kultuuriruumis kehtiva sooperspektiivi järgi kahte kategooriasse. Ühiskonna struktuuriline korraldus on tingitud sellest, et „mehed on mehed“ ja „naised on naised“ – eristus, mida peetakse loomulikuks ja bioloogilistest omadustest tulenevaks (Aavik 2009). Kehtivas sotsiaalses süsteemis nähakse kahe soo psühholoogilisi ja käitumuslikke erinevusi fundamentaalsete ja kestvatenä (ibid).

Tüdrukute sõnul on peamine erinevus nende ja poiste vägivalda vahel võimuvahetõrd. Kui tüdrukutel paluti võrrelda tüdrukute kaklust ja poiste kaklust, siis väga mitmed erikooli vastajatest olid seisukohal, et tegemist on erinevate nähtustega – tüdrukute kaklus pole „õige“ kaklus, kuna neil on vähem jõudu. Kaklusi peetakse poiste puhul üldjuhul tavapäraseks enesekehtestamise viisiks (Strömpl jt 2007). Osad erikooli tüdrukud kirjeldasid isegi juhtumeid, kus meessoost isikute kaklused on lõppenud surmaga. Tüdrukute kaklusi nähakse pigem vaimse vägivaldsuse aspektist (ibid). Samas kui erikooli tüdrukud kirjeldasid erinevaid situatsioone, kus nad on ise vägivaldselt käitunud, jäi mulje, et nende agressiivsus võib olla füüsilises mõttes samavõrd brutaalne kui vastassoosindajategi puhul:

„Läksin ühele tüdrukule kallale niimoodi, et ta pärast oli haiglas (naerab korraks) /.../ Tal oli kaks käsi kipsis.“ (Erikool, 14-aastane)

Ehk on siinkohal taaskord tegu ühiskonnas konstrueeritud arusaamaga, et üks „õige“ tüdruk ei kakle ning seetõttu on erikooli tüdrukud seisukohal, et sellises valguses ei saa nende kaklemine olla poistega samaväärne. Samuti ei ole tüdrukute sõnul poisid seotud selliste vägivaldaliikidega nagu klatšimine, intrigeerimine ja kaaslase ignoreerimine. Erikooli

tüdrukute sõnul ei käi selline tegevus lihtsalt poisiks olemisega kokku, sama tõesid oma intervjuudes ka eliitkooli tüdrukud.

Tüdrukute intervjuudest selgus, et tüdrukute ja poiste omavaheliste tülide-kakluste tõsidus on mõjutatud ennekõike nende vanusest. Eliitkooli tüdrukud tõesid, et nooremate puhul on tegemist pigem mängulisemat (*just for fun* – ingl. k) laadi kiusamistega (Strömpl et al. 2009), kuid osad erikooli õpilased kirjeldasid ka juhtumeid, kus üksteisele on mindud lausa kallale:

„Kui tüdruk läheb nagu poisile kallale, siis poiss peaks nagu rohkem just hoidma kinni ja maha rahustama, aga mitte nagu mõned poisid lähevad kohe kallale ja annavad vastu hambaid.“ (Erikool, 15-aastane)

Erikooli tüdrukute intervjuust selgus samuti, et vägivaldselt käitudes tunnevad nad ennast vahepeal „poistena“:

„Mõne poisiga tundub nagu ma oleks, ma ei tea, nagu poiss, et tugevam või noh nagu.. et see poiss tundub õrn olevat.“ (Erikool, 15-aastane)

Vägivaldselt käituvaid tüdrukuid nähaksegi kui mässumeelseid, kes vastandavad ennast ühiskonnas heakskiidetud naiselikkusele (Chesney-Lind 2001). Vägivaldseid tüdrukuid esitatakse meedias raevukate ja ohtlike kõrilõikajatena, kes saavad rahuldust kahju ja piina põhjustamisest (Burman et al. 2003).

Tüdrukute sõnul saab poiste puhul olla kindel nende eheduses ja vahetus suhtlemises, sest nad ütlevad välja, mida mõtleavad ning mis neid häirib. Kahepalgelisus on omadus, mida intervjuueeritavad tõid välja ainult tüdrukute puhul. Erikooli õpilastest tõesid kõik, et nende koolis käivadki enamjaolt kahepalgelised õpilased ning inimesi, keda saaks usaldada, napib. Ka eliitkooli tüdrukud kirjeldasid kaasõpilastest tüdrukute hulgas esinevat kahepalgelisust ning tõesid, et sellistes tingimustes on väga keeruline aru saada, kes on tõeline sõbranna ning kes ootab vaid sobivat võimalust, et usaldust petta.

Üks vägivaldse käitumise liik, mida kõikide õpilastest intervjuueeritavate arvates saab seostada vaid tüdrukutega, on klatšimine, sh ka intriigide tekitamine. Sellist käitumist esineb tüdrukute sõnul nii erikoolis kui ka eliitkoolis samaväärselt. Eliitkooli tüdrukud seostasid seda tegevust ennekõike eelpool kirjeldatud „õelate tüdrukute“ grupiga:

„Mõnikord põlastavad teisi ja niimoodi. Nagu et kui sa suudad midagi valesti öelda, siis ta räägib kohe teistele edasi ja nii /.../ nojah, seda [klatšimist] on nagu nii kõige rohkem.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Ka erikooli tüdrukud tõdesid, et nende koolis esineb tüdrukutevahelist klatšimist ning enamik intervjuueeritavatest seostas sellist käitumist sooviga kellegi vahel tüli tekitada. Samas rääkisid osad tüdrukud, et teiste tagarääkimine aitab neil endal pingest vabaneda. Paludes neil võrrelda konflikti situatsioonis, kas nad valiksid klatšimise või kaklemise, siis vastas suur osa tüdrukutest, et kõigepealt klatšiksid. Põhjus seisneb ilmselt selles, et säärane käitumine on varjatud ning sellega ei kaasne erilisi sanktsioone.

3.1.4 Vägivaldse käitumise eitamine

Eliitkooli tüdrukute sõnul õpib ka nende koolis selliseid tüdrukuid, kes käituvad agressiivselt, ent nende jaoks ei ole tegemist „vägivallaga“, vaid nad sõnastavad säärase käitumise sotsiaalselt aktsepteeritavalt ning püüavad seeläbi säärast juhtumit kirjeldada neutraalsemas valguses. Üks vägivalda neutraliseerimise viise ongi eitada käitumise vägivaldset aspekti, kuna agressori arusaama kohaselt ei ole ohvrile püsivat kahju põhjustatud (Sykes & Matza 1957). Ühes intervjuus toodi näitena välja klassiõde, kes käib karate-trennis, ning vahepeal juhtus, et ta demonstreeris oma oskusi klassikaaslaste peal:

„/.../ ta võtab seda tegelikult ise naljaga, tema meelest on see naljakas.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Tegelikkuses said respondendid isegi aru, et tegemist ei ole naljaga, sest tüdrukute sõnul on tema agressiivsel käitumisel haigettegevad tagajärjed. Näiteks kirjeldas üks tüdruk isiklikke kogemusi selle klassiõdega ning tõi välja juhtumi, kus ta sai karateka käest jalahoobi selgroogu ning löögi ribidesse.

Fox (1977) tõdes, et sotsiaalselt konstrueeritud arusaamad naiselikkusest seavad naiste käitumisele piirid. Naised kohandavad oma käitumise ettekirjutustele vastavaks, kuna peavad „korraliku“ staatuse pälvimiseks pidevalt pingutama. (Naffine 1987). „Korraliku“ staatus võetakse neilt ära iga väiksemagi eksimuse puhul, mistõttu järgivadki naised kõikvõimalikke kirjutamata ja kirjutatud reegleid.

Ka eliitkooli tüdrukuid võib seostada keskmisest suurema konformsuse lembusega. Tüdrukud keskendusid oma intervjuudes intervjuueerija veenmisele, et nende koolis sellist fenomeni nagu vägivald väga ei esine; võrdluses erikooliga distantseeriti enda kool teise äärmusesse. Isegi kui on tütarlaste seltskondi, kes teistele ülevalt alla vaatavad, ei ole nad kogu aeg pahatahtlikud:

„See ei ole tegelikult nii tihe see kiusamine, et vahepeal nad isegi saavad nagu paremini läbi, et ta pole nagu selline päris kiusamisaluseks olnud.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Intervjuude põhjal võib eeldada, et vägivaldsetest juhtumitest eliitkoolis avalikult ei räägita, kuna selline käitumine ei sobi kokku kuvandiga, mida eliitkooli õpilastest tahetakse jätta – targad, viisakad ning puudub seos ühiskonna poolt hukka mõistetud tegevustega, sh vägivalda kasutamisega.

3.2 Spetsialistide nägemused tüdrukute ja vägivalda vahelistest seostest

Ekspertintervjuudes ei keskendutud nii väga tüdrukute vägivaldse käitumise kirjeldamisele, vaid pigem just põhjustele, miks osad tüdrukud kasutavad vägivalda ja teised mitte. Spetsialistid tõid välja, et tüdrukute vägivaldsust saab pidada teatavat liiki eneseväljenduseks, mis võib alata verbaalselt, kuid lõppeda füüsiliselt. Osa spetsialiste olid seisukohal, et tüdrukute vägivaldne käitumine võib väljendada ka teatavat võitlust oma koha eest ühiskonnas.

Naissoo kokkupuuteid vägivaldaga kirjeldatakse tavaliselt seotuna ühiskonna ettekujutusega traditsioonilistest soorollidest (Burman et al. 2003). Kuna vägivaldsust nähakse millegi „meheks olemise“ juurde kuuluvana, siis on võimatu kirjeldada tüdrukute vägivaldset käitumist ilma mehelikkuse aspekti sisse toomata. Ka ekspertintervjuudest selgus sama arusaam:

„Tüüpiliselt on nähtav ja otsene (füüsiline) just meeste agressioon ning see asjaolu on aidanud kujuneda üldistaval oletusel, et vägivaldsus on tüüpiliselt mehelik käitumine. Hiljutised uurimused siiski tõendavad, et naised rakendavad nii otsest kui kaudset vägivalda.“ (Psühholoog)

Eksperdid kirjeldasid, et tüdrukute suhtumine vägivalda ja selle kasutamisse on kahetine – vastavalt rollile, mida tüdruk parasjagu täidab (agressor või ohver), kujuneb ka nende individuaalne suhe vägivallaga:

„Negatiivselt on meelestatud need tüdrukud, kes on vägivallaga ohvri positsioonilt kokku puutunud. Vägivalla kasutamist peavad põhjendatuks või loomulikuks need, kes ise teiste peal vägivalda kasutavad. /.../“ (Psühholoog)

Ekspertintervjuudest selgus seegi, et vägivaldselt käituv tüdruk võib samaaegselt olla nii ohver kui ründaja. Sama tõdesid ka osad intervjueeritud eliitkooli tüdrukud; igasugune vägivald sünnitab uut vägivalda ning sestap võib juhtuda, et tüdruk, kes on mingil ajahetkel oma elus sattunud ohvrirolli, käitub mõnes edaspidises situatsioonis agressorina:

„T1 kiusas vahepeal seda T2, sest ta oli tüsedam ja ei jõudnud nagu oma mõtetega järgi nii kiiresti, ja siis /.../ kui T2 jäi kuskile ette ja siis ta ütles, et kao mu teelt eest. Ja nüüd on niimoodi, et see T2 ei mõtle ise üldse enam, mida ta suust välja ajab ja lihtsalt solvab teisi inimesi tahtlikult või tahtmata.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Tüdrukud, kes on seotud agressiivsusega, jätavad tõenäolisemalt kooli pooleli, neil on piiratud võimalused ametialase edu saavutamiseks ning nad loodavad enda ja oma laste ülevõlpidamisel sotsiaalabile (Moretti et al. 2008). Üleminekul täiskasvanuikka kogevad tüdrukud, kes seovad end agressiivse käitumisega, tõenäolisemalt laiaulatuslikult psühhiaatrilisi ja sotsiaalseid kohanemiskraskusi (ibid).

Kokkuvõtlikult saab öelda, et erikooli tüdrukute vägivaldne käitumine väljendub pigem füüsilises konfliktis ning eliitkooli tüdrukud ründavad kaasõpilasi verbaalselt. Poiste ja tüdrukute vägivaldsuse erinevus seisneb intervjueeritud tüdrukute meelest ennekõike ebavõrdses jõuvahekorras – poisid lihtsalt on tugevamad. Vägivaldset käitumist seostasid mõlema kooli intervjueeritavad „paha tüdruku“ kategooriaga, sest selliste tüdrukute sõpruskond on tavaliselt agressiivne ning perekondlikud suhted konfliktised.

4. TÜDRUKUTE VÄGIVALDSE KÄITUMISE PÕHJUSED

Antud peatükis käsitleb töö autor tüdrukute vägivaldse käitumise põhjuseid, mis tüdrukud ning spetsialistid läbiviidud intervjuudes välja tõid.

4.1 Ohvrist tulenevad tegurid

Viisid, kuidas vägivaldse käitumise seotust tüdrukutega konstrueeritakse ning milliseid tähendusi need konstruktid endas kannavad, erinevad vastavalt sellele, kas tütarlaps on sattunud ohvrirolli või tegutseb vägivallatsejana. On õiglane öelda, et tüdrukud, kes kodustes tingimustes kannatavad füüsilise või emotsionaalse vägivalla all, on sellises olukorras ohvrirollis; samas, tulles järgmisel päeval kooli ning elades kogu selle pinge ja ängi välja kaaslaste peal, saab temast vägivallatseja:

„/.../ vahepeal tõmmatakse ohvri ja vägivalla kasutaja vahele täitsa võrdusmärk. Et mõnikord on ta ise ohver ja mõnikord vägivallatseb ta endast nõrgema peal, et seda välja elada, seda viha ja kurbust ja masendust.“ (Lastekodu juhataja)

Ohvrirolli sattumise põhjused on sarnased nii erikooli kui eliitkooli respondentide arusaamade kohaselt – peamiseks riskiteguriks on ohvri väljanägemine:

„/.../ kui neile ei meeldi see inimene näiteks, kas on näost kole või riietus kole, siis nad hakkavad kohe mõnitama. /.../ mõnikord isegi pekstakse ka seda inimest siis.“ (Erikool, 15-aastane)

Eliitkooli tüdrukud tõid samuti välja inimese välimust hindava aspekti, näiteks ei tohi kanda riideid, mis kehakuju ja/või -kaaluga kokku ei sobi. Eliitkoolis kiputakse ohvrit ka teataval määral süüdistama „tavaline“ olemises. Kui indiviid erineb enamusest, on ta justkui ise selles süüdi, et tema suhtes vägivaldsed ollakse:

„Teised, kes on täiesti eemalolevad, /.../ et see on selle inimese enda viga, et ta on selline hästi teistsugune, tagasihoidlik, ja nemad suhtuvad siis temasse, noh kiusavad teda ja ei suhtle temaga hästi.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Eliitkooli tüdrukute jutustuste kohaselt erinevad need omadused, mille kohta solvavaid kommentaare tehakse: näiteks üks eliitkooli tütarlaps ütles, et neil noritakse „teistsugune“ olemise pärast, mitte ei keskenduta niivõrd välimusele; ühe eliitkooli

intervjueeritav oli seisukohal, et õelutsemine tuleneb jällegi kellegi „teistsugusest“ käitumisest; kolmas seltskond vastajaid eliitkoolist tõdesid, et nende koolis tehakse mõnitavaid märkusi just ennekõike välimuse pinnalt.

Eliitkooli tüdrukud olid seisukohal, et ühiskonnas on levinud ameerikalik elulaad, mille kohaselt peavad tüdrukud välja nägema kui nukud ning poisid kujutama ehtsat *machomeest*. Tüdrukute juttude põhjal aga käib omavaheline salatsemine ja klatšimine vaatamata sellele, kas tüdruk vastab ümbritseva keskkonna (erikool, eliitkool) ettekirjutatud standarditele või mitte.

Ohvrirolliga võib seostada ka üht tütarlaste vägivaldsusele omast eriliiki, mis väljendub kaaslaste ignoreerimises. Säärast suhtumist teistesse tuleb ette vaatamata sellele, kas õpitakse eri- või eliitkoolis. Erikoolis väljendub säärane käitumine ennekõike olukorras, kui kooli on tulnud uus õpilane:

„/.../ aa, et sa oled mingi uus, et sa ei tohi vastu hakata /.../ kuus kuud pead olema mingi, et ei tohi mitte kellelegi midagi öelda, isegi pandi suhtlemiskeeldusid /.../“ (Erikool, 15-aastane)

Eliitkooli tüdrukute puhul esineb säärast vägivalda olukorras, kus keegi on sattunud mõne kaaslaste halba nimekirja ning tema vastu võidakse moodustada vastasrinne:

„Mul oli algklassides ükskord niimoodi /.../ öeldi, et oo, sa oled nii paks, et see oligi nii, et üks tüdruk seal võttis kõik tüdrukud enda juurde ja et ei räägi enam selle tüdrukuga, siis oligi, et ma istusin üksi seal nurgas, /.../ et ma olin teistega koguaeg jumala normaalselt läbi saanud, ja siis järsku mingi üks tüdruk /.../“ (Eliitkool, 18-aastane)

Selline kohtlemine on ohvri jaoks äärmiselt muserdav kogemus, kuna sotsiaalsed suhted kaaslastega on tüdrukute jaoks äärmiselt olulised (Underwood 2003). Vägivallatseja kas ei oska end ohvri olukorda asetada ning ei saa aru, kuivõrd raske on toime tulla sotsiaalse keskkonnata – puuduvad reaalsed sõprussuhted, kaaslaste toetus ning omavaheline suhtlus; või on tegemist kättemaksuga – kord on agressor ise olnud samas situatsioonis ning tahab selle eest kedagi karistada.

Tüdrukud kipuvad omavahelisi suhted kirjeldama ennekõike enda sotsiaalsest ringkonnast väljapoole jäävate seltskondade kaudu (Strömpl jt 2007). Erikooli ja eliitkooli tüdrukute

intervjuusid võrreldes selgus huvitav tõsiasi nende isikute defineerimisel, keda üks või teine grupp peab „teisteks“. „Teised“ kategooria on pigem halvamaigulise alatooniga, kuna neid nähakse võrreldes oma grupiga kõrvalseisjatena. Erikooli tüdrukud näevad „teistena“ selliseid tüdrukuid, keda nad ise ei salli:

„Mina ei toeta üldse sellist tibilikku olemist /.../ räägib mingite „ää-dega“ ja siis põhiline on välimus ja mitte millegagi ta hakkama ei saa /.../ teised on nagu alamklass.“ (Erikool, 15-aastane)

Eliitkooli tüdrukud peavad „teisteks“ selliseid indiviide, kes neile mingite omaduste poolest alla jäävad. Üldiselt mainisid nad intervjuudes tavakooli õpilasi, kes nende mõistes „teiste“ kategooriasse kuuluvad.

4.2 Vägivallatsejast tulenevad tegurid

Erikoolis töötav sotsiaalpedagoog tõdes, et erikooli tüdrukute puhul on vägivaldse käitumise levinuimaks põhjuseks konfliktsetest peresuhetest põhjustatud tähelepanufitsiit, mida nad üritavad teistele halba tehes kompenseerida. Ekspert jagas erikoolis õppivad tüdrukud isiksuslikust seisukohast kaheks: need, kes on iseloomult rahumeelsed, ent kui emotsioonid käivad pea peal kokku, sest tema antud hetke vajadused pole rahuldatud, järgneb vägivallaakt; ja need, kes suhtlevad kõigiga kõrgendatud kõneviisil ning on pidevalt ärritatud. Sellistele tüdrukutele on omane ka kasutatavate vägivaldsuse vormide mitmekesisus – kui emotsionaalse vägivallaga oma eesmärgi ei saavutata, tehakse seda füüsiliselt (vahel harva juhtub seda ka vastupidises järjekorras):

„Selles suhtes ma ei teadnud mida oodata, et mida sealt suust välja tuleb, et seda ma oskasin nagu oodata, et nad on vägivaldsed, aga et nad niivõrd julmad oma kõnes võivad olla /.../“ (Erikooli sotsiaalpedagoog)

Seega, kui analüüsida erikoolis õppivate tütarlaste vägivaldsust tegija motiividest lähtuvalt, jääb põhjuste selgitamisel kõlama vägivallatseja oskamatus keerulisi olukordi muudmoodi lahendada, kuna tüdruk on takerdunud kindlatesse käitumismudelitesse. Nad õpivad oma vanematelt vaid vägivaldseid probleemi lahendamise oskusi ning aja jooksul kujunebki välja nõiarõng, mida „pärandatakse“ edasi tulevastele põlvkondadele. Tõsiasi on aga see, et need tüdrukud käituvad agressiivselt, sest nad on saanud aru, et see tasub end ära.

Erikooli tüdrukutel pole kujunenud harjumust mõtiskleda sügavalt enda ja teiste käitumise tähenduse jms üle – nad ei ole ilmselt analüüsinud seda, mis tähendab nende jaoks tüdrukus olemine. Tõenäoliselt ei ole nad mõelnud selle peale, kas neile meeldib olla tüdruk; tundub, et nende arusaamad/seisukohad kujunesid intervjuus osalejate ja intervjuueerija vahelise vestluse käigus. Intervjuudest selgus, et nad küll mõistavad, et vägivaldset käitumist ei tolereerita, kuid nende maailmas ei kujuta vägivaldsus midagi häbiväärset. Nad on teadlikud sellest, et nad on erikooli jõudnud tingituna vägivaldsest käitumisest, kuid nad ei taju agressiivset käitumist millenagi, mis ei sobituks kokku tüdrukus olemisega. Nende jaoks on vägivaldsus võimalus, kuidas ennast kehtestada ja enda sõna maksma panna. Intervjuude põhjal võib järeldada, et kuna neilt vägivaldset käitumist oodatakse, siis ei ürita nad ennast sellest ka distantseerida.

Ollakse harjunud, et vägivaldselt käituvad pigem sellised tütarlapsed, kes on eluga pahuksisse sattunud ja probleemse lastetoaga. Ent eksperdidki tõdesid, et eliitkoolis õppivad tüdrukud võivad olla päevavalgust kartvate kavatsustega:

„Nad saavad koolis väga hästi hakkama, nad on seal omamoodi liidrid, kusjuures mitte negatiivsed liidrid, meilt on nüüd läinud siit järjest on tüdrukud, kellel on hea positsioon nii õpetajate kui ka õpilaste hulgas, /.../“ (Alaealiste komisjoni sekretär)

Põhjuseks võivad olla murdeest tulenevad probleemid, mis sunnivad neid otsima (vahel ka negatiivse alatooniga) alternatiive oma pingete väljaelamiseks. Halvasti mõjuvad sellisele ärritusseisundile ka lahenduseta jäänud konfliktsituatsioonid vanematega ning ühiskonna poolt esitatavad nõudmised, millele tüdrukud vastama peavad (Jack 2001). Mida rohkem on tütarlapsel vajadus tõestada, kes ta on, ja mida vähem ta tegelikult ise teab, kes ta on, seda suurem on tüdruku sisemine tahe kõigile näidata, et ta ikkagi on keegi:

„/.../ kus inimene otsib iseennast ja... ja siin on nagu mitu sellist tegurit, ja kui ta ei oska seda teha mingil muul moel, siis teeb ta seda läbi vägivalla või sellisel moel, mida ta enda ümber näeb ja kogeb.“ (Psühholoog-perenõustaja)

Vägivalla kasutamine võib eliitkooli tüdrukute puhul olla seotud ootustest ja kohustustest tingitud koolistressi ning rahulolematusega – tüdrukute jaoks on akadeemilise maksimalismi säilitamine olulisim eesmärk ning kui ei saavutata oodatud edu, langetakse masendusse: kui ei olda parim, siis ei taheta olla mitte midagi:

„Lõpuks pettud iseendas, et sa ei saagi hakkama nii maksimaalselt, enda ootused on nii lakke aetud.“ (Eliitkool, 18-aastane)

Kuna järje peale saamine on pärast pikaajast tegevusetust võrdlemisi keeruline, siis võib juhtuda, et ebaõnnestumine selles valdkonnas toob kaasa veelgi suurema motivatsioonipuuduse. Sellises olukorras pingestab inimestevahelisi suhteid kindlasti ka teatav alavääristav suhtumine ebaedusse kooli poolt. Seega, kurnatuna negatiivsetest emotsioonidest, võivadki tütarlapsed käituda agressiivselt.

4.3 Lähikondsetest tulenevad tegurid

4.3.1 Tüdrukute arusaamad

Erikooli tüdrukud ei puudutanud intervjuude raames väga palju perekonna temaatikat. Osad intervjuueeritud tüdrukud, kes võtsid kodu ja vanemad jutuks, tõdesid, et neil puudub vajalik perekondlik järelvalve:

„/.../ aga kodus mitte keegi, ei pandagi tähele, emal on ükskõik, isal on ka ükskõik.“ (Erikool, 14-aastane)

Eelnev katkend intervjuust puudutas tüdruku suitsetamisharjumusi ning uurides, kuidas vanemad sellesse suhtuvad, tõdes tüdruk, et vanemad ei hooli sellest, mida ta teeb. Ka ülejäänud erikooli tüdrukute intervjuudest kumas läbi tõsiasi, et nende vanematel puudub huvi tütre elukäigu vastu. Kuigi erikooli intervjuueeritavad ei osanud seostada vanemate tegemata jäänud kasvatustööd põhjustega, miks nad vägivaldselt käituvad, kinnitas erikooli sotsiaalpedagoog, et nende vanematel on oluline roll tüdrukute vägivaldse käitumise kasutamisel. Kodustest tingimustest mõjutavad tütarlaste vägivaldset käitumist enim ebapiisav tähelepanu pööramine, reeglite puudumine ning vanematepoolse suunamise defitsiit.

Kuna eliitkoolis õppimisega kaasneb teatav staatus, mida ühiskonnas kõrgemalt hinnatakse, on vanemad oma laste osas äärmiselt nõudlikud. Samuti selgus eliitkooli tüdrukute intervjuudest, et nende puhul kehtestatakse kodust kontrolli ülemääraselt:

„Ma arvan, et nad ootavad meilt lihtsalt rohkem /.../ aga nüüd on nagu rohkem nii, et kontrollitakse, /.../ aga enamustel ikka, no et ei lasta niimoodi lihtsalt välja.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Eliitkooli tüdrukud rääkisid sedagi, et osade nende kooli õpilaste vanemad on võrdlemisi heal arvamusel iseendast ning seetõttu ka oma lastest ning selliste vanemate jaoks ei ole probleem panna tütarlaps eliitkooli õppima eas, kus ta pole veel kooliküps. See võib aga tekitada tütarlastes ebarealistlikke ootusi nii enda kui ka oma võimete osas. Vanemate jaoks ei ole aktsepteeritav, kui tüdruk koolis hakkama ei saa. Iga (tütar)laps tahab olla vanemate meele järele, ent kui ettekirjutused on karmid ning ootused aetud kõrgeks, siis võib juhtuda, et nad ei täida kõiki lootusi:

„/.../ tal vanemad on hästi nõudlikud /.../ et ta on nagu ära ka jooksnud kodust nagu ka mingi hinnete pärast.“ (Eliitkool, 13-aastane)

Võib seega oletada, et eliitkooli tüdrukutele seatud raamid on liiga jäigad ning nendesse mittemahtumine toob kodustes tingimustes kaasa vanemate pahameele. Tihtipeale juhtubki, et tüdrukud ei oska säärases olukorras adekvaatselt reageerida ning oma emotsioone kontrollida ja olukord laheneb tütarlapse agressiivsusega.

Uuringud kinnitavad, et sõpruskonna suurus ja kvaliteet on määrava tähtsusega noorte, sh tüdrukute, vägivaldsusega seotuse puhul (Pellegrini 2002; Pellegrini & Long 2004). Kui tüdrukud suhtlevad paljude eakaaslastega, on vähetõenäoline, et nad langevad vägivalda ohvriks, sest agressorid riskivad „sihtmärgi“ sõprade pahameele ning võimaliku kättemaksuga (Pellegrini 2002). Seotus teatud tüüpi eakaaslastega (näiteks nendega, kes on populaarsed) võib olla eriti oluline vägivaldsusega kokkupuutumise ennetamisel (Pellegrini & Long 2004). Ent sõpruskonnaga on seotud ka hulk riskifaktorid, mis mõjutavad noorte agressiivse käitumise kasutamist. Noored, kes on eakaaslaste vastu vägivaldsed, suhtlevad suure tõenäosusega ka teiste agressiivsete noortega (Olweus 1993).

Erikooli tüdrukute sõnul koosnevad nende sõpruskonnad ennekõike problemaatilistest noortest (Mears et al. 1998). Osad intervjuueritavatest kirjeldasid, et suhtlevad ka n-ö korralike tüdrukutega, ent enamuse ajast veedavad siiski „pahade tüdrukute ja poiste“ seltskonnas. Seega sai nende intervjuudest kinnitust kehtivale arusaamale, et puberteedieas on (tütar)laste peamisteks mõjutajateks eakaaslased ja sõpruskond üldiselt:

„/.../ sõbranna enamasti, kellega ma läbi käin, pahad tüdrukud, ja ma tean hästi palju pahasid poisse, ma nagu käin siukse ringkonnaga läbi.“ (Erikool, 15-aastane)

Erikooli tüdrukute põhjal võib seega väita, et kui sõprade poolt on soositud vägivalda kasutamine ning agressiivne käitumine, siis aktsepteerivad seda ka nemad ning proovivad praktikas järele. See võib olla tingitud nii sõprade mõjust kui ka tüdrukute enda soovist sõpruskonnast mitte eristuda.

Eliitkooli tüdrukute puhul selgus, et nende sõpruskonnad koosnevad enamjaolt siiski teistest eliitkooli õpilastest, kuna tüdrukute sõnul on neil keeruline leida ühist keelt mujal koolis õppivate eakaaslastega. Kuna nende sõpruskonnas pole vägivaldselt käituvaid noori, siis jäävad eliitkooli tüdrukud puutumata ka sõprade mõjutustest käituda vägivaldselt (ibid).

4.3.2 Ekspertide arusaamad

Kodusest kasvukeskkonnast tulenevaid vägivalda kasutamise põhjuseid seletasid sügavuti pigem spetsialistid. Ekspertid tõdesid oma intervjuudes, et lapsed on kodu ja ühiskonna peegel, sest nad õpivad oma mina-pildi konstrueerimise faasides ennekõike ümbritsevatelt inimestelt; vanemad on sealjuures olulisteks agentideks, kes peaksid lastel aitama maailma mõista ning selle kõige keskel ennast määratlema (Corsaro 1992). Kodune õhkkond on samuti määrava tähtsusega – tüdrukute käitumist mõjutavad oluliselt muuhulgas konfliktid lähisuhted, ebatõhusad kasvatusmeetodid ning negatiivsed eeskujud. Seega on alust arvata, et kui vanem on teiste inimeste suhtes vägivaldne, siis õpib ka laps end samamoodi väljendama:

„/.../ õpitud kogemus, et nii käitudes saavutan oma tahtmise – ema või isa ei osanud ennast muud moodi kehtestada, kui karjus, sõimas ja peksis, siis laps ei oskagi muud moodi, kui nii nagu seda tegid tema vanemad.“ (Sotsiaalpedagoog)

Seega tajuvad lapsed meid ümbritseva elu vägivaldsust ning kohandavad ennast ja oma käitumist vastavalt olukorrale. Ekspertide sõnul ilmneb vägivaldsus situatsioonis, kus tüdrukul puuduvad probleemi lahendamiseks vajaminevad oskused, kuna ta ei ole oma elus muid valikuvariante näinud.

Intervjueeritud psühholoog-perenõustaja sõnul jäävad kõik elukogemused inimestel kehamälusse alles ning seetõttu on esimesed eluaastad tütarlaste edasise arengu seisukohalt kriitilise tähtsusega. Psühholoogidest ekspertid tõdesid, et sel ajahetkel puuduvad tüdrukutel ka reaalsed võimalused arusaadavaks eneseväljendamiseks ning seepärast salvestavad nad

kõike, mida enda ümber täheldavad. Spetsialistide sõnul jääb kogutud informatsioon tüdruku aju peegelneuronitesse, mis tähendab, et kõik, mida tütarlaps on kodus näinud ning mille keskel ta on pidanud üles kasvama, moodustavad tema jaoks automaatse programmi. Seega tüdrukud, kes on kasvanud vägivaldses keskkonnas, ei pruugi täiskasvanuna vägivallaga kokku puutudes seda äraagi tunda, sest antud toimimisviis on nende jaoks igati loomulik.

Spetsialistid tõdesid, et tüdrukutel, kes on esimestel eluaastatel pidanud konfliktse keskkonna tõttu pidanud kogema tugevat stressi, muutub emotsioone juhtiv ajustruktuur, mistõttu võivad nad täiskasvanute suhtes olla usaldamatud, liigselt agressiivsed ning tahtlikult pahandusi provotseerida. Ent ekspertide sõnul ei käitu ükski tüdruk agressiivselt lihtsalt sellepärast, et tal on igav või et ta oleks loomult halb. Pigem kasutavad tüdrukud vägivaldseid käitumismaneere seetõttu, et tema jaoks olulised vajadused on jäänud pikemat aega rahuldamata (näiteks tähelepanuvajadus või vajadus tunda, et tema tegutsemisele on seatud piirid).

Spetsialistide intervjuudest selgus, et vägivaldse käitumise kujunemisel võivad pingeallikateks osutuda ka uued peresuhted, mida tüdrukud raskelt omaks võtavad. Nende jaoks on keeruline ennast uute olukordadega kohandada, sest ei olda kindel, millist käitumist neilt sellises situatsioonis eeldatakse:

„/.../ nad on öelnud, et noh kodused pinged ja halvad suhted võõrasisaga ja uued peresuhted, et need on nagu ikkagi lastele nagu raskelt aktsepteeritavad. Võibolla ka see on hoopis, et/.../, tuleb uus laps perekonda, on võibolla uus isa ja /.../ võibolla see on veel suurem pinge /.../“ (Alaealiste komisjoni sekretär)

Tüdrukud tunnevad seega, et kaotavad kontrolli senise olukorra üle, kus juba peaaegu õpiti funktsioneerima ning hakkama saama.

Eliitkoolis õppiva tütarlapse seljataga on küll ühiskonna mõistes „korralik“ pere, kuid nendes peredes võib jällegi juhtuda, et vanemad ei mõista last ning tütarlaps vajab rohkemat, kui perekond on suuteline pakkuma:

„/.../ seal ei olnud, vähemalt vanematel väitel, vägivalda ja tüdruk ka ei öelnud, et teda kuidagi pekstud oleks /.../ Aga seal ei tajutud, ei kuulnud last ja ei sündinud dialoogi vanemate ja lapse vahel /.../“ (Psühholoog-perenõustaja)

Käitumine, mida vanemad peavad lapse eest hoolitsemiseks, võib tüdruku jaoks hoopiski tähendada vägivaldsust; sellises olukorras on tihtipeale tegemist ülehoolitsusega, mida vanemad endale ei teadvusta – selleks puuduvad intervjueritud psühholoogide sõnul vajalikud eelteadmised.

Uuringus osalenud psühholoogide sõnul ei anna vanemad lastega suhtlemisel neile tihtipeale adekvaatset tagasisidet; pigem halvustatakse ja loetakse moraali. Sellise käitumise alltekst jätab tütarlapsele mulje, et ta pole piisavalt hea. Antud käitumisega võetakse tütarlastelt ära võimalus vastutustunde arenemiseks, sest kas öeldakse talle lahendused ette või süüdistatakse teda ebaõnnestumises. Ekspertide arusaamade kohaselt ei pruugi nad seetõttu hakatagi nägema oma käitumise tõelisi tagajärgi. Tüdrukud otsustavad, et lihtsam on minna kergema vastupanu teed ja käituda vägivaldselt, kuna nad ei suuda vanemate meele järele olla. Seega võib oletada, et vanemad soodustavad hukkamõistmisega tütarlastes vägivaldsuse ja agressiivsete probleemilahendusoskuste kujunemist.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas uuringus osalejad seletavad vägivaldsust ning milline seos on nende meelest agressiivsel käitumisel tüdrukuks olemisega. Lisaks sellele taheti uurimusega välja selgitada, kuidas seletavad intervjueritud eksperdid tööalaselt omandatud teadmiste-kogemuste tütarlaste vägivaldseks kujunemise tagamaid. Uurimistöö raames viidi läbi 7 poolstruktureeritud intervjuud nii ekspertide (sh psühholoog, lastekodu juhataja, sotsiaalpedagoog, erikooli sotsiaalpedagoog, psühholoog-pereterapeut, (endine) laste psühhiaatriaosakonna juhataja, alaealiste komisjoni sekretär) kui tüdrukutega, kellest osad õppisid eliitkoolis ja osad kasvatuslike erivajadustega tütarlaste koolis.

Töö teoreetilises osas viidatud kirjandusest selgus, et sotsiaalsed fenomenid nagu vägivaldsus ja tüdrukus olemine on konstrueeritud ühiskonnaliikmete poolt. Ka tüdrukute intervjuude põhjal võib öelda, et see, kuidas üks või teine vastaja uuritavaid fenomene tõlgendas, sõltus suuresti sellest, milline on tema ümbritsev sotsiaalne keskkond. Samuti mängis rolli intervjuu kontekst. Vastajate puhul ilmnis, et tüdrukutest intervjueritavad oskasid vägivaldsust ja vägivaldset käitumist ning tüdrukus olemist enda seisukohast lähtuvalt pigem kirjeldada, mitte niivõrd seletada; ekspertintervjuudes aga põhjendasid vastajad uuritavate fenomenide mõjutegureid.

Indiviidi vägivaldsust käsitlevad teooriad ehitati üles meeste kui inimsoo üldesindajate seisukohast ning naised jäeti analüüsist kõrvale (Burman et al. 2003). Hiljem, kui naiste agressiivne käitumine teaduslikku huvi hakkas pakkuma, üritati needsamad teooriad üks-üheselt naissoole üle kanda. Sealjuures nähti naisi kitsastest normatiivsetest soorollidest lähtuvalt ning säärane nägemus ei saanud olla adekvaatseks aluseks naiste ja vägivaldsuse uurimisel (ibid). Stereotüüpidest lähtuvalt on vägivald meeste valdkond ning seetõttu nähakse vägivalda kasutavaid naisi oma autentset feminiinsust kaotavatena ning meeste rolli ülevõtvatena (Irwin & Chesney-Lind 2008). Erikooli tüdrukud ei püüdnud ennast väljapoole agressiivsust asetada ning tunnistasid vägivaldse käitumise kasutamist. Eliitkooli vastajad aga ei seostanud vägivaldset käitumist (nende definitsiooni kohaselt) tüdrukus olemisega, kuna nende maailmapildi kohaselt ei eksisteeri need kõrvuti. Ka intervjueritud eksperdid tõdesid, et üldise arusaama kohaselt seostatakse vägivaldset käitumist pigem eluga pahuksisse

sattunud tütarlastega, kuid tõid välja, et ka ühiskonna mõistes „korralikust“ perekonnast pärit tüdruk võib teatud asjaolude kokkulangemisel käituda agressiivselt.

Tüdrukute enesemääratlemine on tihedalt seotud nende käitumisega erinevates situatsioonides. Tüdrukute vägivaldsus on tegelikkuses tingitud täiskasvanute maailmast, nii erikooli kui eliitkooli tüdrukute puhul. Täiskasvanud seavad neile ette piirangud, kuhu raamidesse peavad tüdrukud ennast sobitama. Erikooli tüdrukud kirjeldasid rohkem just füüsilise vägivallaga lõppenud situatsioone; nad küll tunnistasid, et puutuvad kokku ka emotsionaalse agressiivsusega, ent suuremal osal juhtudest lõpeb konflikt siiski füüsilise ründamisega. Eliitkooli tüdrukud mainisid jällegi rohkem emotsionaalse vägivallaga seotud probleemsituatsioone – kuna nende kooli tüdrukutelt oodatakse teatud sorti käitumist, millega ei sobi kokku teiste füüsiline ründamine, siis kasutavad nad varjatumaid ja rohkem kahju tekitavaid meetodeid.

Erikooli tüdrukute intervjuudest tuli esile, et nende jaoks on vägivaldsus igapäevane nähtus; erikooli tüdrukute jutustuste kohaselt täidavad nad vägivaldses situatsioonis enamjaolt tegija rolli, kuigi osad (need, kes sellest rääkisid) tunnistasid, et on mingil ajahetkel olnud ka vägivaldaohvrid. Eliitkooli tüdrukute puhul jällegi oli olukord vastupidine – nende kokkupuude vägivallaga on minimaalne ning peamiselt kirjeldati juhtumeid, kus vastaja(d) oli(d) ohvrirollis. Ekspertintervjuudest selgus samuti, et vägivaldselt käituv tüdruk võib olla ühes situatsioonis agressor ning teises hoopiski ohver; tihtipeale võib nende rollide täitmine toimuda isegi samaaegselt.

Ühiskonna tasandil seletatakse vägivalda ennekõike seotuna ühiskonnaliikmete ettekujutustega soorollidest, aga eriti naistest. Ühiskonna stereotüüpsed arusaamad sellest, milline naine peab olema ja kuidas ta peab käituma, aitavad luua diskursusi, mis taastoodavad neidsamu lihtsakoelisi, ent ohtlikke stereotüüpe (Gilbert 2002). Tüdrukuks olemist selgitavad erikooli õpilased „hea-halb tüdruk“ skaalale toetudes. Nad teadvustavad ühiskonna poolt heakskiidetud „õige tüdruku“ kuvandit ning võrreldes ennast sellega, tõdevad, et nemad samasse kategooriasse ei kuulu. Nende ühiskonna poolt mitteaktsepteeritud käitumine on põhjuseks, miks nad erikooli sattunud on ning isegi kui nad ennast täielikult „paha tüdruku“ kategooriasse ei liigita, teavad erikooli tüdrukud, et ka „hea tüdruku“ staatust neil omandada ei võimaldata. Eliitkooli tüdrukud defineerisid tüdrukuks olemist ennekõike

eliitkooli õpilase seisukohast lähtuvalt. Sellises koolis õppimine eeldab neilt muuhulgas sotsiaalselt aktsepteeritavat käitumist, normidest-reeglitest mitte kõrvale kaldumist ning teatud viisil enese presenteerimist. Kuigi eliitkooli tüdrukud oma intervjuudes otseselt „heahalb tüdruk“ skaalale ei viidanud, sildistasid nad endast erinevaid eakaaslasi siiski negatiivse alatooniga „teisteks“.

Tingituna sellest, et üha rohkem on hakatud uurima naiste vägivalda, on tõstatatud ka küsimus, kas on vajalik võtta kasutusele naissoospetsiifilised teooriad agressiivsuse ja vägivaldse käitumise põhjuste seletamisel (Moretti et al. 2008). Tänapäevani pole leitud vettpidavat teooriat selle kohta, et eksisteerib naissoole omane agressiivse käitumise areng (ibid). Võttes arvesse erikooli tüdrukute kirjeldusi oma kodusest keskkonnast, saab järeldada, et nende probleemne käitumine on suuresti mõjutatud vähesest tähelepanust ning negatiivsetest eeskujudest. Seega, kuna kodust saadav hoolitsus on enamike erikoolis õppivate intervjuueeritavate puhul tugevalt defitsiidis, siis on agressiivse käitumise üheks oluliseks eesmärgiks endast märku anda (kasvõi negatiivses valguses). Eliitkooli tüdrukute intervjuudest ilmneb, et üheks agressiivse käitumise põhjuseks võib olla rangetest piirangutest ja ettekirjutustele vastamisest tingitud pingete kuhjumine – eliitkooli tüdrukutele esitatavad ootused on tihtipeale liiga kõrged ning olukorras, kus tüdrukud tunnevad, et ei suuda neile vastata, reageerivad agressiivselt.

Jälgides agressiivsete tütarlaste eksponeerimist avalikkuses, saab öelda, et selline avalikkuse tähelepanu on pigem negatiivse alatooniga, sest vägivaldseid tüdrukuid kujutatakse ülimate hälbijatena (Strömpl jt 2007) ning mõistetakse seetõttu liigagi kergekäeliselt hukka. Enamik eksperte olid seisukohal, et selline tüdrukute kujutamine võib saavutada hoopiski vastupidise efekti – tütarlapsed saavad oma käitumise eest „teenitud“ tähelepanu, mistõttu tunnevad, et nad omavad ülejäänutest rohkem võimu ning kokkuvõttes vägivaldne käitumine tütarlaste hulgas hoopiski suureneb.

Intervjuueeritud spetsialistid soovitasid avaliku hukkamõistu asemel vägivaldselt käituvale tütarlapsele õpetada oskusi, kuidas oma emotsioonidega toime tulla ning agressiivsust ohjeldada. Vägivaldse käitumise ennetamine eeldab inimeste õpetamist ja olemasolevate käitumismudelite muutmine terviklikku lähenemist. Ekspertide arvates tuleks kogu tütarlaste vägivaldset käitumist käsitlev terminoloogia kriitilise pilguga üle vaadata ja töötada välja

mõisted, mis ei oleks stigmatiseerivad. Sellest võiks abi olla üldiste arusaamade kujundamisel, kuid ka konkreetsete lahenduste väljatöötamisel ja täiustamisel.

Inimeste tegelikkus koosneb ennekõike arusaamadest meestele ja naistele sobilike käitumistavade kohta ning elutegevuse käigus taastoodetakse sedasama reaalsust üheskoos stereotüüpide ning sotsiaalselt aktsepteeritud praktikatega. Kui see aspekt jätta vägivaldsuse uurimisel kõrvale, jääb hõlmamata oluline osa vägivaldse käitumise tagamaadest. Võib järeldada, et põhjused, miks tüdrukud vägivalda kasutavad, on mitmekesised ning neid ei saa taandada mehelikkuse konstrueerimisega seotud ajenditele. Samuti erinevad viisid, kuidas intervjueritud tüdrukud end vägivaldselt käitudes defineerivad või kellega identifitseerivad, sest ajalooliselt on küll naised konstrueeritud mittevägivaldsetena, ent tänapäeval on see pigem ümberhindamisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aavik, K., Kajak, K. 2009. Soo sotsiaalne konstrueerimine Eesti lasteaedades 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal: empiiriline uurimus. Tallinn: ENUT
2. Altosaar, K. 2004. Seksuaalselt väärkohtlev nooruk. – Soo, K. & Kutsar, D. (toim.). *Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas*. Sotsiaaluuring. Tartu
3. Ballinger, A. 1996. The Guilt of the Innocent and the Innocence of the Guilty: The Cases of Marie Fahmy and Ruth Ellis. – Myers, A. & Wight, M. (Eds.). *No Angels: Women Who Commit Violence*. London/San Francisco: Pandora
4. Baron, R.A. 1997. *Human Aggression*. New York: Plenum
5. Becker, H. 1963. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press
6. Berger, J. 1972. *Ways of Seeing*. British Broadcasting Corporation & Penguin Books
7. Berger, P.L., Luckmann, T. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise on Sociology of Knowledge*. Garden City: Doubleday Anchor
8. Berkowitz, A. 2007. Fostering Healthy Norms to Prevent Violence and Abuse: The Social Norms Approach. – Kaufman, K. (Ed.). *Preventing Sexual Violence and Exploitation: A Sourcebook*. Wood and Barnes Publishers
9. Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., et al. 2003. Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six-site, crossnational study. *Developmental Psychology*, 39, 2: 222-245
10. Buht, L. 2012. Teismelistevahelised kiuslikud suhted Facebooki keskkonnas Otepää gümnaasiumi tüdrukute näitel. Sotsiaal-ja haridusteaduskond. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
11. Burman, M., Brown, J., Batchelor, S. 2003. Taking it to Heart: Girls and the Meanings of Violence. – Stanko, E.A. (Ed.). *The Meanings of Violence*. London: Routledge
12. Burr, V. 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London/New York: Routledge

13. Butler, J. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York/London: Routledge
14. Campbell, A. 1993. *Men, Women and Aggression*. New York: Basic Books
15. Carr, C.L. 1998. Tomboy resistance and conformity: Agency in social psychological gender theory. *Gender & Society*, 12, 5: 528–553
16. Chesney-Lind, M., Eliason, M. 2006. From invisible to incorrigible: The demonization of marginalized women and girls. *Crime Media Culture*, 2, 1: 29-47
17. Chesney-Lind, M. 2001. Are Girls Closing the Gender Gap in Violence? *Criminal Justice*, 16, 1: 18–23
18. Chodrow, N. 1999. *The Power of Feelings: Personal Meaning in Psychoanalysis, Gender, and Culture*. New Haven/London: Yale University Press
19. Collins, P.H. 2004. *Black sexual politics: African Americans, gender and the new racism*. New York: Routledge
20. Connell, R.W. 2006. *Understanding Men*. – Skelton, C., Francis, B., Smulyan, L. (eds.). *The SAGE Handbook of Gender and Education*. London: SAGE Publications
21. Connolly, J., Pepler, D.J., Craig, W.M., Taradash, A. 2000. Dating experiences and romantic relationships of bullies in early adolescence. *Journal of Maltreatment*, 5, 4: 299-310
22. deLara, E. 2008. *Bullying and Violence in American Schools*. *Handbook of Children, Culture, and Violence*. SAGE Publications
23. Dellasega, C. 2010. *Mean Girls Grown Up: Adult Women Who Are Still Queen Bees, Middle Bees, and Afraid-to-Bees*. John Wiley & Sons
24. Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. 2005. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications
25. Dey, I. 1993. *Qualitative Data Analysis. A User-Friendly Guide for Social Scientists*. New York: Routledge
26. Ezzy, D. 2002. *Qualitative Analysis. Practice and innovation. Coding in thematic analysis and grounded theory*. Crows Nest: Allen & Unwin
27. Fox, G.L. 1977. Nice Girl: Social Control of Women through a Value Construct. *Signs*, 2, 4: 805-817
28. Gilbert, P.R. 2002. Discourses of Female Violence and Societal Gender Stereotypes. *Violence Against Women*, 8, 11: 1271-1300

29. Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., Pugh, M. D. 1986. Friendships and delinquency. *American Journal of Sociology*, 91, 5: 1170-1202
30. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina
31. Howitt, D., Cramer, D. 2008. Introduction to Research Methods in Psychology. Pearson Education
32. Irwin, K., Chesney-Lind, M. 2008. Girls' Violence: Beyond Dangerous Masculinity. *Sociology Compass*, 3, 2: 837–855
33. Johnson, H. 1996. Dangerous domains: violence against women in Canada. Toronto: Nelson Canada
34. Kalof, L. & Baralt, L. 2006. The Sociology of Femininity. *21st Century Sociology*. SAGE Publications
35. Karistusseadustik (§120-§122). RT I 2001, 61, 364
36. Kimmel, S.M. 2004. The Gendered Society. Oxford: Oxford University Press
37. Klefbeck, J., Ogden, T. 2001. Laps ja Võrgustikutöö. Lapse arengu ökoloogiline perspektiiv ja võrgustikuteraapia meetodid koos lastega. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus
38. Kooskora, E. 2012. Tütarlaste kriminaalne karjäär ja resotsialiseerumist mõjutavad tegurid Kaagvere erikooli näitel. Sisejulgeoleku instituut. Magistritöö. Sisekaitseakadeemia
39. Kooskora, E. 2006. Kaagvere erikoolis aastatel 1995-2004 õppinud tüdrukute retsidiivism. Politseikolledž. Lõputöö. Sisekaitseakadeemia
40. Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B., Lozano, R. 2002. World report on violence and health. Geneva: World Health Organization
41. Laherand, M.L. 2008. Kvalitatiivne uurimismeetod. Tallinn: OÜ Infotrükk
42. Leino, M. 2009. Probleemne sugu või probleemne õpilane? Tallinn: *Haridus*, 1, 2: 27-31
43. Lips, H. 2005. Sex & Gender: An Introduction. New York: McGraw-Hill
44. Lorber, J. 1994. Paradoxes of Gender. Yale: Yale University Press
45. Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. 2006. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut

46. Mears, D. P., Ploeger, M., Warr, M. 1998. Explaining the gender gap in delinquency: Peer influence and moral evaluations of behavior. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, 3: 251-266
47. Messerschmidt, J.W. 2004. *Flesh and Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Rowman & Littlefield Publishers
48. Mills, M. 2001. *Challenging Violence in Schools. An Issue of Masculinities*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press
49. Moretti, M.M., Obsuth, I., Odgers, C.L. & Penney, S.R. 2008. Female Perpetrators of Violence, Teen Girls. *Encyclopedia of Interpersonal Violence*. SAGE Publications
50. Naffine, N. 1987. *Female Crime. The Construction of Women in Criminology*. Sydney: Allen & Unwin
51. Nathanson, A.I. 2006. Adult Mediation of Violence Effects. *Encyclopedia of Children, Adolescents, and the Media*. SAGE Publications
52. Neito, G. 2012. Väärkohtlemise esinemine noorukite käimissuhetes. Sotsiaalsja haridusteaduskond. Magistritöö. Tartu Ülikool
53. Olweus, D. 1999. Sweden. – Smith, P.K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. & Slee, P. (eds.). *The nature of school bullying: A crossnational perspective*. London: RoutledgeFalmer
54. Olweus, D. 1993. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Blackwell Publishing
55. O'Moore, M. 2004. Defining violence: Towards a pupil based definition. NoVAS RES CONNECT Initiative. (http://www.schoolbullying.eu/doc/Violence_definition.pdf 22.04.13)
56. Padilla-Walker, L.M. 2006. Developmental Needs of Adolescents and Media. *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media*. SAGE Publications
57. Pearson, P. 1997. *When She was Bad: Violent Women and the Myth of Innocence*. New York: Viking
58. Pellegrini, A.D. 2002. Bullying and victimization in middle school: A dominance relations perspective. *Educational Psychologist*, 37: 151-163

59. Pellegrini, A.D., Long, J.A. 2002. A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary to secondary school. *The British Journal of Developmental Psychology*, 20, 2: 259–280
60. Pepler, D., Craig, W., Yuile, A., Connolly, J. 2004. Girls who bully: A developmental and relational perspective. – Putallaz, M. & Bierman, K.L. (eds.). *Aggression, Antisocial Behaviour, and Violence Among Girls*. New York: Guilford Publications
61. Prothrow-Stith, D., Spivak, H.R. 2006. *Sugar and Spice and No Longer Nice: How We Can Stop Girls' Violence*. Jossey-Bass
62. Renzetti, C.M. & Curran, D.J. 1999. *Women, Men, and Society*. USA: Allyn & Bacon
63. Schott, J.W. 1986. Gender: A useful category of historical analysis. *The American Historical Review*, 91, 5: 1053-1075
64. Schur, E.M. 1984. *Labeling Women Deviant: Gender, Stigma, and Social Control*. McGraw-Hill
65. Seifert, K., Ray, K., Schmidt, R. 2012. *Youth Violence: Theory, Prevention, and Interventions*. Springer Publishing Company
66. Smith, D.E. 1988. Femininity as discourse. – Roman, L.G & Christian-Smith, L.K (eds.). *Becoming Feminine: The Politics of Popular Culture*. London: The Falmer Press
67. Soo, K., Ilves, K., Strömpl, J. 2009. Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Sotsiaaluuringu aruanne
68. Strauss, A., Corbin, J. 1998. *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications
69. Strömpl, J., Ilves, K., Soo, K. 2009. Violence in focus: narrative analysis of the role of violence in teenagers' life. – Mikk, J., Luik, P., Veisson, M. (toim.). *The Life Style of Estonian Teenagers*. Peter Lang Publishers House
70. Strömpl, J., Selg, M., Soo, K. & Šahverdov-Žarkovski, B. 2007. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. EV Sotsiaalministeerium
71. Sykes, G.M., Matza, D. 1957. Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22, 6: 664-670

72. Treufeldt, K.A. 2012. Vägivalla mõiste ja tähendus kasvatuses eritingimusi vajavate tütarlaste tõlgendusel. Haridusteaduskond. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
73. Underwood, M.K. 2003. Social Agression Among Girls. New York: Guilford Press
74. Uusikylä, K. 1994. Lahjakkaiden kasvatus. Juva: WSOY
75. West, C. & Zimmerman, D. 1987. Doing Gender. *Gender & Society*, 1, 2: 125-151

LISAD

Lisa 1 – Tütarlaste intervjuudes käsitletud teemad

1. Tüdrukuks olemine ning sellega seonduvad olulised aspektid
2. Tüdrukuks versus poisiks olemine, sh eelised, tüdrukutele/poistele esitatavad ootused
3. Tüdrukutele omane käitumine, võrdlus poiste käitumisega
4. Tüdrukute käitumine, kui nad saavad vihaseks
5. Tüdrukud ja kaklemine, võrdlus poiste kaklusega
6. Hea/Korraliku versus halva tüdruku kategooriad
7. Sõpruskonna kirjeldus
8. Koolikeskkonna kirjeldus – kuidas mõjutab kool, kus tüdruk õpib, teiste suhtumist neisse?
9. Arusaam endast kui tüdrukust – kuidas võrdlevad tüdrukud end teiste eakaaslastega?
10. Eeskujude olemasolu

Lisa 2 – Ekspertide intervjuuküsimused

1. Mil määral olete oma igapäevatöö käigus kokku puutunud vägivaldsete tütarlastega?
 - 1.1. Kuidas defineeriksite Teie, tuginedes igapäevatööst saadud teadmistele/ kogemustele, tütarlaste vägivaldsust?
 - 1.2. Millest on Teie arvates tingitud tüdrukute vägivaldseks kujunemine?
2. Kui kaua olete selles valdkonnas töötanud?
3. Kuidas iseloomustaksite tüdrukute vägivalda? Kuivõrd see erineb poiste omast?
 - 3.1. Kuivõrd püüavad tüdrukud säärase hälbekäitumisega eemale peletada igavust, kuivõrd on tegemist tähelepanu otsiva käitumisega?
 - 3.2. Mil määral võib tüdrukute vägivaldsusest rääkida kui nende isiksuseomadusest, mis hetkest alates on tegemist juba psüühikahäirega?
 - 3.3. Mil määral on vägivalda kasutamise taga püüdlus teenida teiste lugupidamine?
 - 3.4. Kas väide, et tütarlapsed kasutavad rohkem vaimset/emotsioonilist vägivalda, on leidnud ka laiaulatuslikumat kinnitust?

- 3.5. Väga palju tähelepanu on pööratud ka tüdrukute seas praktiseeritavale „kaaslase ignoreerimisele“ – kas tegemist on kõigest igapäevase nähtusega või raskemapoolse vaimse vägivaldaga?
4. Kelle vastu on tüdrukute vägivald suunatud? Milles see väljendub?
5. Mis eristab vägivaldseid tüdrukuid?
 - 5.1. Mil määral süüdistavad vägivaldset tüdrukud oma käitumise kujunemises kedagi/midagi teist?
 - 5.2. Mil määral püüavad tüdrukud oma hälbekäitumisega maksta kätte kellelegi/millegi eest?
6. Kuidas saab vägivaldseid tüdrukuid iseloomustada?
7. Millised muutused on toimunud selles valdkonnas viimasel ajal? Kui jah, siis millega on need Teie meelest seotud?
8. Milline on selliste tüdrukute perekondlik taust?
 - 8.1. Kuivõrd oleneb tüdruku perekonnast see, milliseks kujuneb tema suhtumine vägivalda?
 - 8.2. Kuivõrd loomulik on vägivaldsete vanemate keskel üles kasvanud tütarlaste jaoks agressiivsus ja hälbekäitumine?
9. Kuidas perekond reageerib?
 - 9.1. Kuidas nende perekond vägivallast räägib/suhtub?
10. Kuidas kool reageerib?
 - 10.1. Kuivõrd suurt mõju omavad ea/-koolikaaslased?
11. Kuidas tüdrukud reeglina vägivallast räägivad/suhtuvad?
 - 11.1. Millest sõltub tüdrukute positiivne/negatiivne suhtumine vägivalda?
 - 11.2. Milles väljendub tüdrukute soosiv suhtumine vägivalda, milles negatiivne?
12. Kuidas tüdrukud üldse ekspertide juurde jõuavad?
 - 12.1. Kas on Teil ehk oma tööst tuua näiteid või saate kirjeldada konkreetseid juhtumeid?
 - 12.2. Kuidas teda aidatakse?
13. Millised faktorid saavad kaitsta tüdrukuid seotusest agressiooni ja vägivaldaga?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ **Sirli Spelman** _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ **19.04.1988** _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ **TÜDRUKUTE VÄGIVALLA TÕLGENDUSED:** _____

_____ **tüdrukute ja spetsialistide perspektiiv** _____

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ **Kadri Soo** _____

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, ___**23.05.2013**___ (*kuupäev*)